

A kollégiumalapító Dobronoki György pályája

II. Ferdinánd idején hazánkban jelentős teret nyert az ellenreformáció és a katolikus reform, amelyek mozgatórugói a Pázmány Péter vezette főpapság mellett elsősorban a jezsuita rend képviselői voltak. Intézményrendszerük és kollégiumhálózatuk kiépülése a megújuló katolikus egyház térnyerését jelzi. Ennek a folyamatnak egyik fontos, különleges állomása volt a soproni kollégiumalapítás, amelynek sikere jórészt első kinevezett superiorának, Dobronoki Györgynek (1588–1649) volt köszönhető.

Dobronoki azok közé a történelmi személyiségek közé tartozik, akiknek életműve az eddiginél nagyobb figyelmet érdemel.¹ Feltehetően a Zala megyei Dobronokon nőtt fel; itt ismerhette meg az alsólendvai jezsuita misszió tagjait, illetve annak superiorát, a nagy hatású ténitöt, Vásárhelyi Gergelyt is.² 1607-ben részt vett a zágrábi jezsuita kollégium ünnepélyes megnyitóján, amint azt később a zágrábi és a soproni historia domusokban ő maga jegyezte fel.³ Zágrábi

* Ezúton szeretném megköszönni témavezetőmnek, Molnár Antalnak, valamint Dominkovits Péternek és Fazekas Istvánnak, hogy a téma feldolgozása során tanácsaikkal és javaslataikkal segítségemre voltak és munkámat figyelemmel kísérték.

A tanulmány 2. részét 2012. évi 1. számunkban közöljük (A Szerk.)

¹ Tevékenységéről, életpályájáról főképp összefoglaló munkák, lexikonszócikkek, nagyobb monográfiák egyes fejezetei tájékoztatnak. Legutóbb megjelent életrajza: *Mészáros Klára*: Dobronoki György. Egy jezsuita a XVII. századból. Jezuit iz 17. stoletja. Lendva, [2004]. (a továbbiakban: Mészáros: Dobronoki). Dobronoki születésének pontos időpontját Holovics Flórián kéziratosa hagyatéka tisztázza, l. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára (Budapest), Holovics Flórián hagyatéka, (a továbbiakban: Holovics) 7. köt. 6., 8. Halálzási időpontjáról l. Palkovich, Martinus: [Elogium Georgii Dobronoky.] Egyetemi Könyvtár Kézirattára (Budapest), Ab 141. Epistolae. Elogia defunctorum Societatis Jesu. Tomus V. 258–259. (a továbbiakban: Elogium).

² Vö. Mészáros: Dobronoki, 11–12. A környék birtokosa, az evangélikus Bánffy Kristóf 1608. évi katolizálása után jezsuita ténitöket hívott, akik 1609–1614 működtek birtokain. Az alsólendvai misszió működéséről és Vásárhelyi Gergely tevékenységéről l. *Molnár Antal*: Katolikus egyház a hódolt Dunántúlon. Budapest, 2003. 38. és soron következő oldalak, *Holl Béla*: Vásárhelyi Gergely pályája (1560–1623). Irodalomtörténeti Közlemények 87 (1983), 150–162., Erdélyi és hódoltsági jezsuita missziók I/1. 1609–1616. S. a. r. *Balázs Mihály* et al. Szeged, 1990. 29.

³ *Franjo Fancev*: Građa za povijest školskog i književnog rada isusovačkog kolegija u Zagrebu (1606–1772). Starine 37. (1934), 1–176., 38. (1937), 181–304. (a továbbiakban: Fancev: Građa) 5., 21.; Historia Collegii Soproniensis ab ipsis eiusdem initiis anno 1636 iactis per continuatam diligenter annorum seriem charae posteritati fideliter tradita. Tomus 1., Österreichische Nationalbibliothek (Bécs), Handschriftensammlung, Cod. 14003. (a továbbiakban: HCS), 28–29. (A soproni historia domus valószínűleg a rend feloszlása után került Bécsbe, mikrofilmen az Országos Széchényi Könyvtárban is kutatható. Létezésére Turbuly Éva is felhívta a figyelmet: *Turbuly Éva*: Soproni történeti források az Osztrák Nemzeti Könyvtár kéziratárában. SSz. 56 (2002), 377.)

tanulmányairól egyebet sajnos nem tudunk, de bizonyára megszerezte a felsőfokú továbbtanuláshoz szükséges alapismereteket, mert 1610. október 22-én belépett a jezsuita rendbe, és két évre – a bibliafordító Káldi György novíciusmester vezetése alatt – a brünni újoncház novíciusa lett.⁴

Tanulmányait folytatva 1613–1615 között a grazi bölcsészkarot végezte el, majd 1616-tól három magisterévet töltött a homonnai kollégiumban.⁵ A főúri alapítású, ebben az időszakban dinamikus fejlődésnek induló intézményben megismerte egy újonnan felállított kollégium működését, betekintést nyert a kezdeti nehézségeibe és azok megoldási lehetőségeibe.⁶ Tanítói szolgálata után visszatért Grazba, hogy teológiai tanulmányait megkezdje; itt 1619-ben Wilhelm Lamormaini⁷ rektorsága alatt elvégezte az első évet. Bár az anyakönyvben másodéves teológushallgatóként nem szerepel, a következő tanévet is Grazban tölthette, ugyanis 1621-ből itteni tanítói tevékenységéről van adat.⁸ 1622-ben feltehetően a jezsuiták központi intézményében, a Collegium Romanumban fejezte be teológiai tanulmányait, majd pappá szentelték.⁹

Dobronoki 1623-ban visszatért Grazba, ahol három évre a bölcsészkar tanára lett. Ezalatt egy évfolyamot végigvitt, emellett a diákok előljárójaként, gyóntatójaként és egy évig a Mária-kongregáció prefektusaként tevékenykedett. Közben egyetemi oktatásához kapcsolódó tudományos munkát is végzett; Arisztotelész *Physicájához* írt kommentárt.¹⁰ Az 1625/1626. tanév tavaszi félévében már Bécsben tartózkodott, ahol az egyetem anyakönyvében egy februári és egy májusi bejegyzésben is szerepel mint a bölcsészettudományok

⁴ Vö. Mészáros: Dobronoki, 12–13. valamint Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. I., II. (1601–1640). Coll. et ed. Lukács, Ladislaus. Roma, 1982. (a továbbiakban: Lukács: Catalogi II.) 122. A rendi katalógus visszamenőleg 1611-ben és 1612-ben is bejegyzi Dobronokit mint novíciust, mindkét évben „Ungarus”-ként, 1612-ben az „Alsolyndvanus” megjelöléssel. Mészáros azzal magyarázza, hogy Dobronokit alsólendvainak tekintették a társaságban, hogy feltehetően az alsólendvai misszió ajánlásával érkezett a novíciusházba.

⁵ Vö. Lukács: Catalogi II., 139., 151., 163., illetve 185., 195., 209.

⁶ A homonnai kollégium kezdeteire l. Lukács László – Molnár Antal: A homonnai jezsuita kollégium (1615–1619). In: Molnár Antal: Lehetetlen küldetés? Jezsuiták Erdélyben és Felső-Magyarországon a 16–17. században. Budapest, 2009. (a továbbiakban: Lukács – Molnár: A homonnai) 95–116.

⁷ Lukács: Catalogi II., 215. Wilhelm Lamormaini (1570–1648) belga származású jezsuita, 1622-től haláláig Bécsben szolgált, 1623–1624 a bécsi jezsuita kollégium rektora, 1625–1637 II. Ferdinánd gyóntatója. Vö. Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. I., I. (1551–1600). Coll. et ed. Lukács, Ladislaus. Roma, 1978. (a továbbiakban: Lukács: Catalogi I.) 715. A korszak egyik legjelentősebb jezsuita szerzetese, kiemelkedő politikai befolyása volt. Életéről és diplomáciai-politikai tevékenységéről l. Bireley, Robert: Religion and Politics in the Age of the Counterreformation: Emperor Ferdinand II, William Lamormaini S. J., and the Formation of Imperial Policy. Chapel Hill, 1981. (a továbbiakban: Bireley: Religion and Politics).

⁸ Elsőéves teológushallgatóként l. Lukács: Catalogi II., 216. 1620–1621-ben nem szerepel a grazi egyetem anyakönyvében: Lukács: Catalogi II., 227., 236–237. Andritsch, Johann: Studenten und Lehrer aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Graz (1586–1782). Ein personengeschichtlicher Beitrag zur Geschichte der Karl-Franzens-Universität in der Jesuitenperiode. Graz, 1965. 257.

⁹ Lukács: Catalogi II., 575. Ugyanebben az évben a grazi egyetem promóciós könyve szerint elnyerte a filozófia doktora címet.

¹⁰ Grazi tisztségeire l. Lukács: Catalogi II., 260., 275., 285. *Commentaria in octo libros Physicorum Aristotelis* című Arisztotelész-kommentárja kéziratban maradt, ma az admonti bencés apátság könyvtárában található Ms 1044 jelzet alatt. Vö. Magyar Katolikus Lexikon II. köt. Szerk. Diós István–Viczián János. Budapest, [1996]. 644. (Viczián János szócikke).

magistere és a teológia doktora.¹¹ Bő másfél évtizednyi tanulás és felkészülés után 1626 nyarán kapta első jelentősebb megbízatását: Győrbe küldték, hogy az ottani jezsuita letelepedést előkészítse.

A győri kollégiumalapítás Dallos Miklós püspök legmaradandóbb tette volt.¹² Az ő elkötelezettségének és kitartásának köszönhetően a székeskáptalannal mint a város földesurával 1626–1629-ig folytatott vita után sikerült a gimnázium számára helyet találni, majd jogi alapításáról is gondoskodni. Az alapítástörténetben Dobronokinak fontos szerep jutott, ami egyúttal saját pályáján is fordulópontot jelentett. Első vezetői megbízatásának célja az volt, hogy két rendtársával együtt megteremtsék a jezsuiták győri működésének feltételeit. 1626 augusztusától egy éven át munkálkodtak a leendő kollégium felállításáért: részt vettek a később a társaságnak átadott piactéri épületek kijelölésében, készültek az újra meg újra elhalasztott tanévkezdésre és megkezdték a rezidencia számára a berendezési és használati tárgyak beszerzését. Emellett fel kellett vállalniuk a konfliktust a letelepedésüket akadályozó kanonokokkal, miközben lelkipásztori és térítőtevékenységet is végeztek. Úgy tűnik, a rendi vezetés éppen a kezdeti nehézségek leküzdésére küldte az első jezsuitákat Győrbe, az iskolakezdésre (1627 novemberére) ugyanis teljesen új tagok érkeztek.

Dobronoki bő egyéves győri tevékenységével bizonyította alkalmasságát, amelyet vezetői is elismertek: ettől kezdve egész életében előjáró maradt. Első rektori megbízatása a zágrábi kollégiumba szólt, ahol 1628–1630 között munkálkodott.¹³ A számára ifjúkorából ismerős intézmény megalapítása óta sokat fejlődött. Mint a horvát területek egyetlen nyilvános gimnáziuma, a kezdeti évek óta 4–600 diák látogatta, 1622-től teológiát is oktattak.¹⁴ A Dobronoki rektorsága idején 15–21 rendtagot számláló kollégium magyarországi viszonylatban igen nagyinak számított.¹⁵ Dobronoki ezért is érezhette kötelességének, hogy az addig hanyagul vezetett historia domust pótolja, és visszamenőleg megírja a rendház

¹¹ 1626-ra rendtartományi katalógus nem maradt fenn, a hiány a bécsi egyetemi anyakönyv alapján pótolható. Dobronoki szerepel az 1625/1626. tanév második felévére 1626 februárjában bejegyzett tanárok nevei között, mint „*artium et philosophiae magister, necnon sacrosanctae theologiae doctor, eiusdemque hic in universitate professor ordinarius*” vö. A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig. Közl. *Schrauf Károly*. Budapest, 1902, 359. Szerepel egy 1626. máj. 12-én tartott egyetemi kongregáció résztvevői névsorában is, l. uo., vö. Mészáros: Dobronoki, 16–17. A teológia doktora címet ekkor még valószínűleg nem nyerte el, és csak tévesen tulajdonították neki.

¹² Életére, diplomáciai tevékenységére l. Dallos Miklós győri püspöknek politikai és diplomatiai iratai (1618–1626). Kiad. *Frankl Vilmos – Ráth Károly*. Esztergom, 1867. A győri jezsuita kollégium alapítástörténetére l. *Acsay Ferenc*: A győri kath. főgimnázium története 1626–1900. Győr, 1901. (a továbbiakban: Acsay: A győri) 1–23., továbbá *Kádár Zsófia*: A jezsuiták letelepedése és kollégiumalapítása Győrben (1626–1630). In: *In labore fructus. Jubileumi tanulmányok Győregyházmegye történetéből*. Szerk. *Nemes Gábor–Vajk Ádám*. Győr, 2011. (a továbbiakban: Kádár: A jezsuiták) 209–234.

¹³ Ebben az időszakban tette le negyedik szerzetesi fogadalmát Bécsben, 1629. augusztus 10-én. Lukács: *Catalogi II.*, 575.

¹⁴ Fancev: *Grada*, 2., Mészáros: Dobronoki, 18., *Gyenis András*: Régi magyar jezsuita rendházak. Budapest, 1941. (a továbbiakban: Gyenis: Régi magyar) 56–57. Ezíton köszönöm Ternovác Bálintnak, hogy Fancev forrásközlésének horvát nyelvű bevezetőjét lefordította számomra.

¹⁵ Vö. Lukács: *Catalogi II.*, vonatkozó évek.

1606–1621 közötti eseményeit.¹⁶ Zágrábi rektori tevékenységéről a rendtársai által folytatott háztörténet vonatkozó évei számolnak be. Az 1630. év végén Dobronokit – Esterházy Miklós nádor kérésére – Nagyszombatba hívták, hogy az új egyetemi templom építkezéseit irányítsa, így nem lehetett ideje a historia domus folytatására sem.¹⁷

Dobronoki pályájának igen fontos szakaszát jelentette az 1630–1637 között Nagyszombatban töltött időszak. A Forgách Ferenc érsek nevéhez kötődő második nagyszombati alapítás (1615) óta ez a kollégium az első számú hazai jezsuita intézménnyé nőtte ki magát.¹⁸ Szerencsés egybeesés, hogy a kollégium fejlődésének egyik legfontosabb szakasza idején Dobronoki már a magyar jezsuita rendtagok élvonalába tartozott. 1631–1635 között a nagyszombati kollégium rektoraként Pázmány közeli munkatársa lett. Emellett egyéb rendi tisztségeket is viselt (1631–1632-ben magyar hitszónok és gyóntató, 1633–1634-ben emellett székesegyházi szónok, a házi ügyek előljárója és a külsősök gyóntatója), majd 1635-ben ő lett az új jezsuita akadémia első rektora, 1636–1637-ben pedig minden erejét az akadémiai templom építésének irányítására összpontosította.¹⁹

Dobronoki nagyszombati tevékenységéről a legtöbbet talán az egyetemi templom építésében játszott szerepe árul el. Erre és egész nagyszombati tartózkodására vonatkozóan legfontosabb forrásunk az általa vezetett úgynevezett nagyszombati diárium.²⁰ A jezsuiták pasztorációs tevékenységének fő színterét jelentő templom hiánya a társaság nagyszombati jelenlétét egészen az 1630-as évekig beárnyékolta. Bár az 1595 óta elhagyatottan álló domonkos templomot II. Mátyástól megkapták, használatát egy 1615-ben pusztító tűzvész megakadályozta. Miután Káldi György rektor sikertelenül próbálta meg beboltoztatni a templomot, utóda, Forró György 1626-ban patrónusokat kezdett keresni a további nem halogatható építkezésekhez, míg végül 1629-ben Esterházy Miklós személyében sikerült alkalmas pártfogót találni. A nádot Dobronoki nyerte meg az ügynek, így Esterházy ezután az építkezések vezetését is rábízta. A templomot 1637. augusztus 30-án szentelték fel Keresztelő Szent János

¹⁶ Elődei közül csak az 1618–1623 közötti rektor, Forró György kezdett bele a zágrábi jezsuiták történetének lejegyzésébe, ő azonban csak a kollégium kezdeteiről írt. Fancev: Grada, 4.

¹⁷ Fancev: Grada, 53.

¹⁸ A jezsuiták korai nagyszombati tevékenységére l. *Ipolyi Arnold: A jezsuiták viszontagságai Magyarországon a XVII. század első negyedében.* In: *Magyar Sion* 2 (1888), 400–415., 561–583.

¹⁹ Lukács: *Catalogi* II., 352., 370., 388., 407., 425., 444., 462. Dobronoki életének ez a szakasza külön kutatásokat érdemelne egyrészt szerepének kiemelkedő volta, másrészt a forrásadottságok miatt.

²⁰ *Actuum academicorum Societatis Jesu Tyrnaviae* toms XVII. 1–256. Egyetemi Könyvtár Kézirattára (Budapest), *Collectio Prayana*, XXX. köt. (a továbbiakban: *Diarium*). Az akadémiaának a kötetben őrzött 425 oldalas naplójából Dobronoki kézírásával maradt fenn az első 256 oldal, amely az 1636. jan. 1–1637. okt. 11. közötti eseményekről számol be. A napló elegáns latinsággal, viszonylag szubjektíven, napról napra veszi sorra az intézmény vagy a szerző életében jelentősebb eseményeket – egyúttal tanúsítva Dobronoki széles körű érdeklődését, az országos eseményekre való rálátását és történeti érzékét. A diárium teljes körű feldolgozása vagy szövegkiadása mindeztidáig nem történt meg. Válogatott szempontok alapján történő rövid bemutatását l. *Báthory Orsolya: Dobronoki György S. J. latin nyelvű diáriuma.* In: Pázmány Péter és kora. Szerk. *Hargittay Emil.* Piliscsaba, 2001. 372–394. (a továbbiakban: Báthory: Dobronoki).

tiszteletére.²¹ Amint majd látni fogjuk, a templomépítés készítette Dobronokit, hogy Draskovich György győri püspök nyomatékos kérései ellenére Pázmány akaratóból a soproni jezsuita rezidencia superiori tisztének betöltése helyett Nagyszombatban maradjon. Dobronokinak az építkezések tényleges vezetése mellett fontos kiegyensúlyozó szerepe is volt: Esterházyt és Pázmányt egyaránt meg tudta nyerni a jezsuiták érdekében.

Dobronoki az első pillanattól fogva fontos szerepet játszott az egyetem létrehozásában. Mint Forró mellett Pázmány legfőbb bizalmasa, jelen volt az intézményalapítás minden mozzanatánál. Az alapítványtétel egyik tanúja volt, ő fogalmazta meg a II. Ferdinánd által is megerősített alapítóokmányt, a leendő egyetem felállításával kapcsolatos szervezési munkát is magára vállalta, majd az 1635. november 13-án tartott megnyitó ünnepséget is ő szervezte meg.²² Rektori tisztségét azonban csak néhány hónapig töltötte be, mert a templomépítést továbbra is ő irányította 1636 áprilisától 1637 augusztusáig.

Pázmány a templom felszentelését már nem érthette meg – halála Dobronoki életében is jelentős változásokat hozott. Tekintélyének és tehetségének egyik legnagyobb elismerése volt, hogy az érsek őt szánta utódjául. A zágrábi *historia domus* és Dobronoki elogiuma szerint már több egyházi méltóságra jelölték, mire 1637-ben az ország világi és egyházi előkelői kérték meg az uralkodót, hogy helyezze az elhunyt érsek helyére, aki még életében őt ajánlotta utódjául. Dobronoki azonban szerzetesi fogadalmára hivatkozva visszautasította ezt a kegyet.²³ Szerénysége mellett fontos indíték kellett hogy legyen előjáróinak utasítása. Muzio Vitelleschi rendfőnök 1637 júliusában több, Lamormainihez és a tartományfőnökhöz írott levelében ellenezte Dobronoki érsekké emelését, mert – amint írta – az esztergomi érseki széket korábban ugyan egy jezsuita töltötte be, de akkor ezt az engedményt a nagyobb haszon érdekében tették meg, hasonló ajánlat elfogadására ezúttal nincs szükség. Ráadásul Dobronokit a megkezdett rezidencia megalapozására Sopronba kívánták küldeni.²⁴ Az esztergomi érseki tisztség elutasítása azért is érdekes, mert Pázmány halála után hatalmas

²¹ Uo., 387–391. A templom elkészültéről Dobronoki már az előző év decemberében tájékoztatta a rendfőnököt. Vö. Muzio Vitelleschi levele Dobronoki Györgyhez (1636. dec. 20., Róma), [A jezsuita rendfőnök válaszevelei az osztrák rendtartományba.] Archivum Romanum Societatis Iesu (Roma), Austria. = Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára (Budapest), Lukács László gyűjtése a magyar vonatkozású levelekről, gépirat (a továbbiakban: ARSI Austr.), 5. I., 207–208. (A dokumentumokra az eredeti jelzettel hivatkozom.)

²² Az egyetemalapításról és abban Dobronoki szerepéről I. Báthory: Dobronoki, 391–392., Frankl Vilmos: Pázmány Péter és kora. III. (1632–1637). Pest, 1872. (a továbbiakban: Frankl: Pázmány) 156., 160–161., Mészáros: Dobronoki, 20–22. Az alapítólevelet I. Pázmány Péter összegyűjtött levelei. II. (1629–1637). S. a. r. Hanuy Ferencz. Budapest, 1911. 578–581. A megnyitőünnepségről I. Kazy, *Franciscus: Historia Universitatis Tynaviensis Societatis Jesu. Ad annum Christi MDCCXXXV eiusdem universitatis secularum. Tynaviae, 1737.* (a továbbiakban: Kazy: Historia) 89. Kazy Ferenc – mint a nagyszombati egyetem első történetírója – Dobronokinak tulajdonította az akadémia alapítására irányuló pázmányi szándék felébresztését is, l. uo., 279.

²³ Fancev: Građa, 54., Elogium, 258.

²⁴ Vö. Muzio Vitelleschi levele Wilhelm Lamormainihez (1637. júl. 25., Róma), ARSI Austr. 5. I., 290., továbbá Muzio Vitelleschi levele Michael Sumereckerhez (1637. júl. 25., Róma), ARSI Austr. 5. I., 291. „*De patre Georgio Dobronoki velim etiam, reverendissima vestra consideret, an non defuncto Cardinale, qui dispositionem de hoc patre factam turbaverat, resumenda sit illa cogitatio, quae fuit, ut Sopronii fundamenta inchoandi collegii iaceret.*”

versengés indult a megüresedett székért, amelyből Draskovich György győri püspök, a soproni kollégium fundátora, tehát Dobronoki akkori „munkáltatója” is kivette a részét.

Dobronoki tehát nem vállalt országos jelentőségű egyházi vezetői feladatot. Pázmány halála után és a nagyszombati építkezések oroszlánrészének befejeztével „felszabadulva” a Draskovich György szándékából és adományainak köszönhetően megkezdett soproni jezsuita rezidencia superiora lett. Miután ezt – amint az alábbiakban látni fogjuk – több éven át sikeresen kormányozta, 1640-ben a sok nehézséggel járó tisztségből Homonnára távozott, ahol kollégiumi rektor lett.²⁵

A Felső-Magyarországra már nagy vezetői tapasztalatokkal és helyismerettel érkező, idősödő Dobronokira Homonnán is fontos szervezési és építkezés-vezetői feladatok hárultak. Homonnai Drugeth János támogatása révén 1631–1637 között újjászerveződött az iskola, majd 1640-ben új, magyar nyelvű adománylevelet is kapott.²⁶ Ennek értelmében kezdődött meg Homonna helyett a nagyobb és jobban megközelíthető Ungvár városában a kollégium építése az alapítólevélben név szerint is említett új rektor irányításával. A befejezéshez közel álló kollégium használatba vételét nagyban hátráltatta I. Rákóczi György 1644. évi hadjárata, a fejedelem Kassa felé vonuló csapatai ugyanis megostromolták Ungvárt, az új épületben pedig nagy károkat tettek. A Krakkóba menekült rendtagok azonban hamarosan visszatértek, így 1646-ra át is adták az új épületet, amelyben a Thököly-mozgalomig zavartalanul működő gimnázium rövidesen virágzásnak indult.²⁷

1645-ben, az ungvári kollégiumépítés nagyobb részének befejeztével a már idős és betegeskedő, epilepsziászerű rohamokkal küzdő Dobronokit Nagyszombatba hívták vissza. Életművének elismeréseképpen itt újra kollégiumi rektorra nevezték ki.²⁸ Munkáját ekkor már nem tudta egyedül ellátni, ezért fiatalabb rendtagok voltak a segítségére rendelve.²⁹ Az 1647–1649. évi katalógus már csak betegként (valetudinarius) tünteti fel.³⁰ Dobronoki utolsó éveit és halálát elogiuma mutatja be, amely kiemeli betegségében tanúsított türelmét, illetve szerzetesi és papi kötelességeihez való ragaszkodását.³¹ A szöveg talán még érdekesebb megjegyzése, amely szerint „mindenhol bölcs elővigyázatossággal és

²⁵ Mészáros: Dobronoki, 29.

²⁶ Kiadását I. *Barna Mihály*: Az ungvári kir. kath. főgymnasium története. In: Az ungvári kir. kath. főgymnasium értesítője az 1882–83. tanévről. Közl. Szieber Ede. Ungvár, 1883. 13–24., valamint *Blanár Ödön*: Az ungvári kir. katolikus főgimnázium háromszázados története. 1613–1913. Ungvár, 1913. 29–41.

²⁷ Uo., 57–60.

²⁸ *Lukács, Ladislaus*: Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. I., III. (1641–1665). Roma, 1990. (a továbbiakban: Lukács: Catalogi III.) 126.

²⁹ 1645-ben Dobronoki rektor mellett szerepel a tartományi katalógusban Joannes Eissert minsterként, Petrus Belecus pedig tisztség nélkül (feltehetően szintén segítőjeként), 1646-ban pedig Lippay János rektorhelyettesként, Joannes Mann pedig minsterként. Lukács: Catalogi III., 126., 160.

³⁰ Lukács: Catalogi III., 187., 213., 242.

³¹ Elogium, 258–259.

gazdaságos előrelátással gondoskodott a rá bízott kollégiumokról, és azokat gyarapítva, jobbá, gazdagabbá téve hagyta utódaira”.³²

Az életút első összegzésében, az elogiumban is kiemelt tehetsége: gazdasági, szervezői és gyakorlati érzéke tette Dobronokit a 17. század eleji magyarországi kollégiumalapítások egyik – talán legjelentősebb – vezetőegyéniségévé.³³ Amint pályájának áttekintéséből kitűnik, szinte egész életében vezetői tisztségeket viselt, amelyek mindig szervezői feladatokhoz is kötődtek. Egyenlő partnerként mozgott a világi és egyházi arisztokrácia körében, Pázmány Péter, Esterházy Miklós, és maga az uralkodó is nagyra becsülte. Életútját, személyiségét éppen ez teszi különlegessé: miközben „tipikus” jezsuita karriert futott be, a korabeli hazai viszonyok között otthonosan mozgott, műveltsége, jó diplomáciai érzéke és kapcsolatteremtő képessége pedig lehetővé tette számára, hogy az egyházi és világi elit képviselői is bizalmukba fogadják.

A soproni kollégiumalapítás előzményei

Sopron szabad királyi városa az evangélikus felekezet egyik legjelentősebb nyugat-magyarországi bázisa volt a 17. század elején. Határszerepe, politikai és gazdasági súlya, német kapcsolatai és nyitottsága egyaránt elősegítették, hogy a városban 1524 óta jelenlevő lutheri tanok a 16. század közepi felekezetképződés idején megszilárduljanak. A város erősödő evangélikus közössége fokozatosan használatba vette a templomok nagy részét, a Szent Mihály utcai plébániai iskolát, és a város vezetésében is hegemóniához jutott.³⁴

A város korabeli történetének egyik kiemelkedő – egyúttal legjobban kutatott – korszaka volt Lackner Kristóf városvezetői tevékenysége, polgármestersége.³⁵ Már-már jelképesnek tűnik, hogy a győri egyházmegyében a katolikus megújulás éppen ezután, Draskovich György püspöksége alatt lépett új korszakába, amelynek egyik alapját a térség főúri családjainak egyre nagyobb számban bekövetkezett rekatolizációja jelentette.³⁶ Draskovich főpásztori működése Sopron számára is minőségi változást hozott, amelynek egyik legfontosabb vetülete a jezsuita rend letelepítése volt.

³² „...ubique vigilancia oeconomicaque providentia, ut abundaret proventibus, quos felici dexteritate auctos melioratosque successoribus relinqueret” Elogium, 258.

³³ Dobronoki gazdasági és gyakorlati érzéke az Elogium alapján írott jezsuita életrajzi vázlatokban állandóan visszatérő elemmé vált, vö. Kazy: *Historia*, 279–280., *Velics László: Vázlatok a magyar jezsuiták múltjából*. II. (1610–1690). Budapest, 1913. 44–46.

³⁴ A felekezetképződés viszonylag korán lezajlott – az id. Draskovich György győri püspök nevéhez fűződő, az 1580-as években történt rekatolizációs kísérlet kudarcot vallott. Vö. *Bán János: Sopron újkori egyháztörténete*. Sopron, 1939. (a továbbiakban: *Bán: Sopron*) 70–82. A helyzetet az sem befolyásolta számottevően, hogy a soproni főesperességet egy rövid időre a Klosterrat alá rendelték, vö. uo., 83. A város korabeli politikai szerepéről l. *Etényi Nóra: Sopron a 17. századi nagypolitikában*. In: *A város térben és időben. Sopron kapcsolatrendszerének változásai. Konferencia Sopron szabad királyi város 725. évéről*. Sopron, 2002. 81–114.

³⁵ A Lackner személyére és tevékenységére vonatkozó szakirodalom bősége miatt itt csak az egyik legfrissebb munkát említem, gazdag további bibliográfiával: *Dominkovits Péter: Egy gazdag városvezető, Lackner Kristóf polgármester javai*. (Végrendeletek, hagyatéki- és vagyonleltárak, osztályok 1591–1632). Sopron, 2007.

³⁶ Vö. *Fazekas István: Katolikus megújulás és reform kezdetei a győri egyházmegyében a 17. század első harmadáig*. In: *In labore fructus. Jubileumi tanulmányok Győregyházmegye történetéből*. Szerk. *Nemes Gábor – Vajk Ádám*. Győr, 2011, 103.

Draskovich György (1599–1650) jelentős egyházfő és politikus volt – személyét és tetteit mégis ellentmondásosan ítélték meg a kortársak és az utókor.³⁷ A zágrábi jezsuita kollégium alapítójának, Draskovich János horvát bárnak és Istvánffy Miklós lányának, Évának második fia, a hasonló nevű kalocsai érsek unokaöccse volt. Hét éves kora óta élvezte a pornói apátság javait, amelynek jövedelmeiből taníttatták.³⁸ Jezuista iskolákban nevelkedett, a humaniórákat Zágrábban végezte, majd Dobronoki Györggyel egy időben a grazi egyetemen, később Rómában tanult a Collegium Germanicum növendékeként.³⁹ Hazatérve gyorsan haladt előre az egyházi ranglétrán. 1622-ben szenttamási prépostként az esztergomi székeskáptalan tagja lett, Nagyszombatban építette ki rezidenciáját, ahol egyúttal a magyarországi jezsuiták „krémjével”, Ferenczffy Pál rektorral, Káldy Györggyel és Holovics Ádámmal is jó kapcsolatba került, utóbbi állandó gyóntatója is lett.⁴⁰ Igen fiatalon, 1628-ban elnyerte a pécsi püspöki címet, részt vett az egyházmegyei (1627, 1629) és nemzeti (1630) zsinatokon. 1630-ban megkapta a váci püspökséget és a pozsonyi prépostságot, amivel évi jövedelme 4000 forintra nőtt. 1633-ban fontos politikai feladattal bízták meg: az I. Rákóczi György erdélyi fejedelemmel tárgyaló kancellárt, Sennyei István győri püspököt helyettesítette csaknem háromnegyed évig. Ebben az időszakban fontos ismeretéseket kötött, egyszerre élvezte Esterházy és Pázmány bizalmát, és kapcsolatba került II. Ferdinánddal is.⁴¹

Pázmánnyal való bizalmas viszonya talán 1633-ban kezdett megromlani, amikor az érsek őt mellőzve a fiatalabb Lippay Györgynek juttatta a veszprémi püspökséget.⁴² Pázmány neheztelése 1635-től kísérte. A Sennyei halálával megürülő győri püspökséget és kancellárságot ugyanis Draskovich magának kívánta megszerezni, míg Pázmány Lósyt akarta győri püspökké tételni, és Lippayt – aki akkor éppen helyettes kancellári tisztséget töltött be – rendes kancellárrá kívánta kineveztetni. A kancellárságot végül Lippay nyerte el, de a győri püspöki székbe az érsek szándéka ellenére, a nádor és a jezsuiták (Lamormaini, Forró, Dobronoki) támogatásával és II. Ferdinánd kinevezésével Draskovich ülhetett.⁴³

³⁷ Életrajzát I. Szabady Béla: Draskovich György győri püspök élete és kora (1599–1650). In: A 300 éves soproni szentbenedekrendi Sz. Asztrik kat. gimnázium jubileumi értesítője az 1935/36. isk. évről. Közl. *Sziklai Jenő*. Sopron, 1936. 15–115. (a továbbiakban: Szabady: Draskovich).

³⁸ Szabady: Draskovich, 17–19.

³⁹ Tanulmányairól ír Dobronoki is: HCS, 30.

⁴⁰ Szabady: Draskovich, 20–23. Vö. HCS, 65.

⁴¹ Szabady: Draskovich, 25–36.

⁴² Szabady: Draskovich, 40. Pázmány neheztelésének másik lehetséges oka az volt, hogy az érsek és a nádor viszonya az I. Rákóczi György fejedelemmel folyó tárgyalások idején, 1633-ban megromlott, Pázmány ettől fogva inkább Lippayt támogatta, mint Draskovichot, akinek viszont a nádor továbbra is pártfogója maradt. Szabady: Draskovich, 43–44., Frankl: Pázmány, 84–110. Pázmány és Esterházy közötti egyenetlenségekre utal az is, hogy Dobronoki különleges érdemként szerepel a forrásokban, hogy egyszerre volt képes az érsek és a nádor bizalmát is élvezni. Vö. Elogium, 258. Lippay és Draskovich egymás iránti ellenszenv és távolságtartása az évek során sem enyhült, 1638-ban is hiába próbálták őket összebékíteni a jezsuiták. Vö. Szabady: Draskovich, 81.

⁴³ Szabady: Draskovich, 41–43. Draskovich győri püspökké válásának később nagy jelentőséget tulajdonított Dobronoki is, aki Pázmánynak a főpap iránti ellenszenvét ezzel az akarata ellenére történt előreléptetéssel

Draskovichnak egy jezsuita kollégium alapítására irányuló szándéka már jóval győri püspökké tétele előtt megnyilvánult. A 17. század elején a hazai katolikus egyház számára is a jezsuita intézményhálózat kiépítése jelentette az egyik legfontosabb eszközt pozíciójának megerősítéséhez. Draskovichot jezsuita neveltetése és a családi minta, saját meggyőződése és becsvágya mellett maga a kollégiumalapítási hullám is motiválhatta, hiszen ekkoriban jöttek létre a – fentebb már nagyrészt említett – legfontosabb magyarországi kollégiumok: a zágrábi (1607–1613), az első homonnai (1615), a nagyszombati (1615), a pozsonyi (1625–1627) és győri (1626–1629) alapítások.

Draskovich először 1631-ben, Kőszegen szándékozott kollégiumot alapítani, de terve Pázmánynak és Florent de Montmorencynek, a jezsuita rend ausztriai vizitátorának tetszése ellenére meghiúsult, feltehetően Sennyei István (akkori győri püspök és kancellár) ellenkezése miatt.⁴⁴ Szándéka azonban komoly lehetett, mert az új alapítás ügyében Forró György provinciálissal, Lamormainival és Pázmánnyal is levelezett, illetve az uralkodóhoz intézett egy emlékiratában is kérte az apátság átadását a jezsuiták részére, és egy királyi parancsot Kőszeg városához, hogy fogadják be a pátereket.⁴⁵ Felajánlotta, hogy Kőszegen a társaság számára iskolának és rezidenciának alkalmas házat vesz, egyúttal a küldendő atyák személyéről is írt – nem találta ugyan-is alkalmasnak a tartományfőnök jelöltjeit, és már ekkor Dobronokit kérte a leendő kollégium megszervezésére.⁴⁶ A

magyarázta. Dobronoki a soproni jezsuita kollégium alapítástörténetének dokumentálását is azzal kezdi, hogy a Draskovich győri püspökké válásával kapcsolatos dokumentumokat közli: Draskovich levele Forró Györgyhez (1635. aug. 27., Pozsony), Originales literae circa Collegium Soproniense 1639. Soproni Evangélikus Levéltár, 177. I. 20. (a továbbiakban: Lkv., irataira az oldalszám megadásával, a vele egy jelzeten tárolt, a kötetbe bele nem kötött kisebb iratsomó dokumentumaira pedig a ktl. – kötetlen – megjelöléssel és az iratszámmal hivatkozom) 1–2., a hátlapon Dobronoki feljegyzésével (a beteg Forró helyett ő írt ajánlást Draskovich érdekében Lamormaininek); Lamormaini válaszevele Draskovichnak (1635. szept. 4., Bécs) Lkv. 3–4. – ezt fontossága miatt Dobronoki a *historia domus*ban is idézi teljes szöveggel: HCS, 33.; Draskovich levele Forró Györgyhez (1635. szept. 6., Pozsony) Lkv. 5–8.; Draskovich levele Dobronoki Györgyhez (1635. szept. 19., Pozsony) Lkv. 11–14. Dobronoki Draskovich győri püspökké válásáról a *historia domus*ban is részletesen beszámol: HCS, 33. A királyi adománylevél 1635. okt. 5-én kelt, vö. Szabady: Draskovich, 43. Az eset pikantériája, hogy Draskovich győri püspöki kinevezését kancellárként éppen a vetélytárs Lippay ellenjegyezte.

⁴⁴ Draskovich szerint Kőszeg alkalmas lett volna, mert osztrák jog szerint élt, így a magyar törvényi tiltások nem érvényesültek, és mellette szólt a protestánsok nagy aránya és a pornói apátság közelsége is. Draskovich levele Florent de Montmorencyhez (1631. szept. 15., Pozsony) Lkv. ktl. 26. sz. Sennyei érvelése szerint a királyi kegyurasághoz tartozó pornói javadalomnak Draskovich csak a hasznélvezője volt, ezért annak adományozásához uralkodói hozzájárulás kellett volna; az apátság emellett a világi papság egyik legjelentősebb javadalma volt a 16. század közepe óta, így azt szerinte érdemesebb továbbra is ekként fenntartani; az érsek és a nádor beleegyezése mellett pedig a jezsuiták készségében sem bízott, mert Pornó szerinte túl kicsi hely a társaság számára. Draskovich válaszában cáfolni igyekezett az ellenvetéseket: nem kívánja magának az alapító címét, a jezsuiták pedig Turócon és Vágsellyén is laktak, mielőtt Nagyszombatba letelepedtek – Kőszegre költözésükig sem fogják Pornót megvetni. Draskovich levele Sennyei Istvánhoz (1632. szept. 15., Pozsony) Lkv. ktl. 25. sz. A levélváltást talán személyes megbeszélés is követte. Vö. Draskovich levele [Forró Györgyhez] (1632. okt. 10., Pozsony) Lkv. ktl. 9. sz.

⁴⁵ Draskovich levele [Forró Györgyhez] (1632. okt. 25., Pozsony) Lkv. ktl. 8. sz., Draskovich emlékirata II. Ferdinándhoz (1632. nov. 25.) Lkv. ktl. 12. sz., átírta: Holovics, 10. köt. 166., vö. Szabady: Draskovich, 34.

⁴⁶ Draskovich Turóc példájára hivatkozott, amely korábban szintén egyházi (premontrei) birtok volt, mégis megkapták a jezsuiták a törvényi tiltás ellenére. Dobronoki Kőszegre küldését szemre a társaság jó hírneve kívánta volna, a nagyszombati kollégium ugyanis – úgymond – már elég biztos alapokon áll, így Dobronokit is nélkülözni lehetne. Draskovich levele [Forró Györgyhez] (1632. dec. 22., Pozsony) Lkv. ktl. 11. sz.

köszegi kollégium tervének megfeneklése később közvetetten hozzájárult a soproni intézmény alapításához, amelynek egyik legfontosabb javadalma a pornói apátság lett.

A soproni letelepedés előtörténetének másik fontos mozzanata az egyetemalapítás alkalmából Nagyszombatban összegyűlt egyházi és világi előljárók 1635. november 13-án tartott tanácskozása volt, amelyen napirendre került négy új jezsuita kollégium felállításának terve: Kassa és Besztercebánya mellett Sopront és Köszeget jelölték ki lehetséges helyszínekként. Felvázolták az alapítások irányelveit is: a jogi nehézségek elkerülésére királyi telkeken, az uralkodó nevében vagy kezdeményezésére történjenek. A pornói apátságot egy Sopronban létesítendő kollégium céljaira a győri püspöknek akarták átadni.⁴⁷ Draskovich ugyan az apátság javaiból egyelőre Szombathelyen kívánt volna kollégiumot alapítani, de a társaság soproni letelepítésében még ennél is biztosabb volt – itt városi beneficiumokba tervezte bevezetni a jezsuitákat.⁴⁸

A soproni alapítás egyik sajátosságát éppen a kollégium anyagi alapjának megteremtése adta. A bevett külföldi és hazai gyakorlat ugyanis az volt, hogy egy-egy – gyakran üresedésben álló, elhagyatott vagy a protestánsoktól visszaigénylendő – egyházi vagy szerzetesrendi intézmény (kolostor, apátság) javait adták át a társaságnak.⁴⁹ Sopronban azonban a vallásos társulatok és az oltárjavadalmak bősége más lehetőséget kínált. A városban a testvérületek száma (8-10) már a 15. század elején kiugróan magas volt más magyar városokhoz (legfeljebb 2-3) viszonyítva.⁵⁰ Jóval átlagon felüli lehetett az oltárjavadalmak száma is (1530-ban 53-ról tudunk, összesen 22 pappal) – a 17. század első harmadában is 14-18 beneficiumról tudunk.⁵¹ Ezek adományozásának joga a várost mint kegyurat illette, amely a beneficiumokat részben az egyházi felső- és középrétegekhez kötődő kiterjedt kapcsolatrendszere éltetésére, részben pedig az evangélikus intézményeinek fenntartására fordította. Draskovich ezt a gyakorlatot több ízben

⁴⁷ A tanácskozásról l. Szabady: Draskovich, 54., Frankl: Pázmány, 245–247. *Payr Sándor*: Pázmány és Lamormain titkos tanácsa a nagyszombati egyetem megnyitó ünnepén. Dobronoki jezsuita házfőnök leveles könyve nyomán. *Protestáns Szemle* 15 (1903) 412–422. A tárgyaláson részt vett Pázmányon kívül Esterházy Miklós, Pálffy Pál, Lippay György, az uralkodó képviselőjében Lamormaini. A tárgyalás jegyzőkönyvét l. Dobronoki kézírásával készített másolatban: Lkv. 17–20.

⁴⁸ Vö. Draskovich levele [Pázmányhoz] (1636. febr. 7., Győr) Lkv. 15–16. Vö. Szabady: Draskovich, 54.

⁴⁹ A szerzetesi javaknak a jezsuiták részére való átadása 1630 körül, főleg az osztrák örökös tartományok és a birodalom területén komoly vitákat idézett elő. Erről l. Bireley: *Religion and Politics*, 133–150. (*The Monastery Controversy*).

⁵⁰ *Házi Jenő*: Sopron középkori egyháztörténete. Sopron, 1939. (a továbbiakban: Házi: Sopron) 287–288. A középkori soproni vallásos társulatok helyéről a magyarországi városok között l. *de Cevins, Marie-Madeleine*: *Az Egyház a késő-középkori magyar városokban*. Budapest, 2003. 130–131.

⁵¹ Az oltárjavadalmakról jó összefoglalót nyújt: Magyar Várostörténeti Atlasz 1. Sopron. Összeáll. *Jankó Ferenc – Kücsán József – Szende Katalin*. Sopron, 2010. (a továbbiakban: Atlasz) B.1 tábla kísérszövege (Dávid Ferenc). A soproni beneficiumok adományozása a 17. század első felének várospolitikájában igen fontos szerepet töltött be – amint azt Dominkovits Péter egyik legújabb munkája meggyőzően bizonyítja: *Dominkovits Péter*: *Javadalmak – javadalmasok – patrónusok*. (Adatok és szempontok Sopron szabad királyi város egyháztörténetének, várospolitikájának a kutatásához, a 17. század első feléből). In: *In labore fructus*. Jubileumi tanulmányok Győregyházmege történetéből. Szerk. *Nemes Gábor – Vajk Ádám*. Győr, 2011. (a továbbiakban: *Dominkovits*: *Adatok*) 77–102.

negligálta, és az adományozás jogát saját hatáskörébe kívánta vonni. Ennek egyik legszembetűnőbb példája a jezsuita rend soproni letelepítése volt.⁵²

A leendő kollégium anyagi alapjául kiszemelt egyik beneficium a Krisztus Teste Confraternitasé volt. A társulat 1625-ban szerezte vissza a korábban hozzá tartozó szőlőbirtokokat és Fövényverem (Sandgrueb) utcai házát.⁵³ Emellett állt a tizennégy segítőszent (*Quatuordecim Auxiliatores*) oltárjavadalom Kirchhausnak nevezett háza, amelyhez négy szőlő tartozott.⁵⁴ A jezsuita rend ezek mellett az egykori keresztes (johannita) javakból is részesült. A 15. század közepe óta a város kezelésében lévő egykori johannita Keresztelő Szent János-templom és rendház kegyuraságát a kollégiumalapítás időpontjában a Nádasdy család élvezte, így eleinte csak a javadalom Nyéki Vörös Mátyás győri kanonok által bírt vámját és jövedelmeit tudta a püspök a társaságnak juttatni.⁵⁵

Az alapítás első lépései

Draskovich 1636. május 2-án tudatta Muzio Vitelleschi jezsuita rendfőnökkel, hogy Sopronban kollégiumot akar alapítani.⁵⁶ A magyarországi kollégiumalapításokat illetően – a rendi szabályozás és gyakorlat mellett, valamint az 1608. évi törvényekhez képest is⁵⁷ – döntő jelentősége volt az egyházi és világi arisztokrácia támogatásának, Sopron esetében tehát Draskovich felajánlásának. Ezért hivatkoztak az alapítás későbbi szakaszaiban is ismételten a püspök első levelére, amelyben meghatározta az új intézménynek szánt javakat. Felajánlotta a Krisztus Teste Confraternitas püspöki joghatóság alatt álló épületét a hozzá tartozó 14 szőlővel és a vele egybeépített Kirchhaust 4 szőlőjével, továbbá

⁵² Uo., 88., 90. A város ilyen kapcsolatépítési gyakorlatának kialakítását a szakirodalom Lackner Kristóf polgármester tevékenységéhez köti. Uo., 81., 85.

⁵³ Bán: Sopron, 156., Házi: Sopron, 290.

⁵⁴ Bán: Sopron, 172. A Krisztus Teste-beneficium a Kirchhaus fenntartását szolgálta. Dominkovits: Adatok, 85.

⁵⁵ Vö. Dominkovits: Adatok, 90.

⁵⁶ A soproni jezsuita kollégium alapításáról legrészletesebben Schwartz Róbert (*Schwartz, Robert von Megyes: Die Geschichte des Kollegs der Gesellschaft Jesu in der königlichen Freistadt Sopron (Ödenburg) 1636–1773*. Veszprém, 1935. (a továbbiakban: Schwartz: *Die Geschichte*), 7–31.) és Szabady Béla (*Szabady: Draskovich, 54–68., 80–81., 95., 108.*) írt. A lábjegyzetekben elsősorban az ő munkáikra hivatkozom. Az alapítástörténetre I. még: Frankl: Pázmány, 248–250., *Horváth Kristóf: A Soproni Kath. Gymnasium története. A soproni kath. gymnasium alapítása, fejlesztése és a nemesi konviktus*. In: *A pannonhalmi Szent Benedek-rend soproni kath. főgymnasiumának értesítője az 1894/95. iskolai évről*. Sopron, 1895. (a továbbiakban: Horváth: *A Soproni*), 5–35., *Payr Sándor: A soproni evangélikus egyházközség története. A reformáció négyszázados jubileumára*. Gamauf Teofil soproni lelkész kézirati hagyatékának felhasználásával. I. köt. A reformáció kezdetétől az 1681-ik évi soproni országgyűlésig. Sopron, 1917. (a továbbiakban: Payr: *A soproni evangélikus egyházközség*), 308–326., *Kuczogi Marcell: A 300 éves gimnáziumunk története*. In: *A 300 éves soproni szentbenedekrendi Sz. Asztrik kat. gimnázium jubileumi értesítője az 1935/36. isk. évről*. Közl. *Sziklai Jenő*. Sopron, 1936. 116–158, 118–121. A kollégiumalapításnak a jezsuita renden belül ekkor érvényben lévő 1593. évi szabályozásával ellentétben (amely szerint egy ötosztályos kollégium alapításához minimum 30 rendtag szükséges) az osztrák provinciában is érvényesülő gyakorlat szerint általában 12 jezsuita eltartására elegendő alapítványt kívántak meg egy-egy kollégium létrehozásához. Vö. *Lukács, Ladislaus: De origine collegiorum externorum deque controversiis circa eorum paupertatem obortis (1539–1608)*. Archivum Historicum Societatis Jesu 30 (1961) 28.

⁵⁷ Az 1606-os bécsi béke, majd az azt szentesítő 1608. évi országgyűlés kimondta, hogy a jezsuita rend nem birtokolhat javakat Magyarországon. Vö. 1608. k. e. VIII. tc., *Corpus juris Hungarici. Magyar törvénytár. 1608–1657. évi törvénycikkék*. Ford. *Kolosvári Sándor – Óvári Kelemen. Jegyz. Márkus Dezső*. Budapest, 1900. 15.

a társaság használatára a Keresztelő Szent János-templomot és a pornói apátság jövedelmét. Kérte, hogy a jezsuiták ennek fejében 6-8 alkalmas rendtagot küldjenek Sopronba, a rendfőnök és a tartományfőnök pedig tegye meg az alapításhoz szükséges lépéseket.⁵⁸ A püspök magára vállalta az építkezés költségeit, és ígéretet tett, hogy gondoskodik könyvtárról, berendezési és használati tárgyairól, liturgikus eszközökről.⁵⁹ Ezzel egyidőben emlékiratot intézett II. Ferdinándhoz is, és kérte, hogy parancsban szólítsa fel Sopron városát a megjelölt épületek átengedésére; a Kirchhaus ugyanis városi joghatóság alatt áll, de az adományozás joga – Draskovich értelmezésében – a püspököt illeti, a Confraternitas épülete viszont teljesen főpapi kegyurasága alatt van.⁶⁰

A jezsuiták tényleges soproni megjelenését több hónapos levelezés, követjárás és tárgyalások sora előzte meg. A városi tanács és közösség nagy ellenszenvvel viseltetett a jezsuiták iránt, és minden lehetséges módon akadályozni és hátráltatni kívánta letelepítésüket, amely ráadásul a kegyuraságuk alatt álló Kirchhaus kényszerű átadását is jelentette volna. A soproniak ellenében is hatalmas lobbí indult meg, amelynek Draskovich mellett az eseményekben tevékeny szerepet vállaló Esterházy nádornak és a győri püspök nagy pártfogójának, Lamormaini császári gyóntatónak volt kiemelkedő szerepe. Mindkét fél az uralkodó támogatását kívánta megnyerni, de Sopron ebben a helyzetben nagy hátránnyal indult.

Draskovich kezdeményezését a király és a rendfőnök is kedvezően fogadta, utóbbi a provinciális hatáskörébe utalta az ügyet.⁶¹ II. Ferdinánd válasza egy Sopron közösségének címzett mandátum volt, amely felszólította őket, hogy a katolikus gimnázium számára kijelölt épületeket adják át.⁶² Draskovich a gyors siker reményében ekkoriban gyakran megfordult Sopronban. Talán tervének híre vagy személyes jelenléte – esetleg biztatása – hatására született meg a soproni tanulók sokat idézett magyar nyelvű kérvénye, amelyben egy katolikus iskola felállítását kérték.⁶³ Ez a püspök magabiztosságát is növelhette, aki június 5-én személyesen adta át II. Ferdinánd parancsát a városi tanácsnak. Lamormaininek

⁵⁸ A korabeli gyakorlat szerint egy kollégiummá fejlesztendő rezidencia alapításához és egy néhány osztályos iskola elindításához ennyi rendtag elegendő volt, Draskovich tehát kezdetől fogva leendő kollégium – és nem pusztán missziós állomás vagy rezidencia – alapításában gondolkodott.

⁵⁹ Draskovich levele Vitelleschihez (1636. máj. 2., Bécs) Lkv. 33–36., idézi: HCS, 34. Nagy részét közli magyarul: Szabady: Draskovich, 56–57.

⁶⁰ Draskovich kérvénye II. Ferdinándhoz, Lamormaini útján. (s.d., 1636. máj. 18. előtt) Lkv. 39. Vö. HCS, 37. Szabady: Draskovich, 57.

⁶¹ Vitelleschi levele Draskovichhoz (1636. máj. 31., Róma) Lkv. 31–32. A *historia domus* teljes egészében közli: HCS, 35. Vö. Szabady: Draskovich, 57.

⁶² II. Ferdinánd mandátuma Sopron városához (1636. máj. 18., Bécs) Lkv. 41–42. (másolat), a *historia domus* teljes szöveggel közli: HCS, 38. Az oklevél eredetije: Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára, Sopron Város Levéltára, [Oerteliana] (a továbbiakban: SVL), Lad. III. et C., fasc. I. 13., ezt kiadta: Póda Endre: A soproni kath. „parochia” és a „soproni kath. hitközség” története. Sopron sz. kir. város, a győri püspökség, és a plébánia levéltáraiban őrzött okiratok nyomán. Sopron, 1892. 90–91. (a továbbiakban: Póda: A soproni kath. „parochia”) Vö. Szabady: Draskovich, 57., Schwartz: Die Geschichte, 9.

⁶³ Soproni katolikus tanulók kérvénye Draskovichhoz (s.d., 1636. máj.?) Lkv. 25–28., hivatkozik rá a HCS, 36. Részben közli Szabady: Draskovich, 57. A kérvény szerint a német (katolikus) tanulókkal együtt negyvenen is lennének az új iskolában.

címzett beszámolója szerint a tanácsbelieket nagyon lesújtotta a hír, és tizenöt nap gondolkodási időt kértek, amit ő a városi előkelők személyes meggyőzésére próbált fordítani. Dobronoki jövetelét már ekkor beleültette a városiak tudatába, – de elképzelhető, hogy erről csak abból a taktikai megfontolásból írt Lamormaininek, hogy a páter Sopronba küldésére a rendi vezetés még inkább rá legyen kényszerítve.⁶⁴

A soproni tanács kezdettől fogva az időhúzás eszközéhez folyamodott. Arra hivatkozva, hogy a parancslevél nem egy jezsuita, hanem egy katolikus gimnázium felállítását írja elő, kérték a nádor révén az uralkodót, hogy ők maguk állíthassanak fel katolikus gimnáziumot; ezt már – úgymond – korábban is tervezték, de a megnövekedett adóterhek és más nehézségek miatt még nem tudták megvalósítani.⁶⁵

A király nevében Esterházy nádor vette kézbe az ügyet, akinek támogatása Draskovichnak sokat jelentett, mert Pázmány segítsége helyett legfeljebb semleges állásfoglalására számíthatott. Esterházynak – mint új nyugat-magyarországi nagybirtokosnak – pedig érdekében állt, hogy a korábban Bethlenhez pártolt Sopronnal való feszült viszonyát harmonizálja, így a jezsuita kollégium ügye jó alkalomnak tűnt a kapcsolatfelvételre.⁶⁶

Esterházy familiárisát és titkárát, Vernich Györgyöt küldte a városba, aki továbbította a nádor levelét a soproni tanács és Artner Erhard⁶⁷ polgármester részére. A soproniakat arról igyekezett meggyőzni, hogy a jezsuita iskola felállítása semmiféle privilégiumot nem sért, sőt, még díszére is válna a városnak, és sok tanulni vágyó nemesifjút vonzana Sopronba. Érdekes, hogy először éppen Esterházy hivatkozott Pozsony példájára – amely a későbbiekben a soproniak érvelésében is fontos hivatkozási alap lett –, ahol a jezsuita gimnázium és a városi iskola megfértek egymás mellett. A nádor nyomatékosan kérte őket, hogy másnapi gyűlésükön tárgyaljanak a gimnázium ügyéről, és ellenérzéseiket félretéve engedelmesskedjenek a király parancsának és a püspök kívánságának. Arra is hivatkozott, hogy a polgármesterrel és más városi küldöttekkel is tárgyalt

⁶⁴ Draskovich levele Lamormainihez (1636. jún. 6. vagy 7., Sopron, a datálás Dobronoki kiegészítése) Lkv. 43., hivatkozik rá: HCS, 39. „*Redditus est mihi in acidulis mandatum suae maiestatis ad Sopronienses, unde statim huc adveni et 5. huius, senatui illud exhibui remque diligentissime exposui. Velut fulmine quodam perculti sunt univarsi. Res nova, inexpectata ac molesta illis. Aiunt tumultum in plene verendum, quocirca dies 15 postularunt, ut cum exteriori senatu ac plebe conferre possint eamque capacem reddere. Interim per dies singulos ago cum consule ac praecipuis senatorum necnon plebeis, ita ut felicem successum sperem. Quod ipsum patri provinciali significavi rogans ut patrem Dobronoki cum uno aut altero socio huc disponat et re conclusa mittat, qui maxime opportunus erit, iam senatui a me denominatus.*” Vö. Schwartz: Die Geschichte, 9.

⁶⁵ Sopron városa Esterházy Miklóshoz (s.d., 1636. jún. 7. után, Sopron) Lkv. 45–48. Hivatkozik rá: HCS, 40.

⁶⁶ A nádor és Sopron kapcsolatáról l. Hiller István: Politikai környezetváltozás és alkalmazkodóképesség. Eörsy Zsigmond különös alispánsága Sopron vármegyében. SSz. 54 (2000) (a továbbiakban: Hiller: Politikai környezetváltozás), 5–18.

⁶⁷ Az Artner család Sopron egyik legjelentősebb polgárcsaládja volt, a 16. század közepétől a 19. század elejéig nyolc nemzedéken keresztül vezető szerepet töltött be a város életében. Az ifjabb Artner Erhard 1610-től vett részt a város vezetésében, először jegyző, majd 1623-tól belső tanácsos volt. Ettől kezdve testvérével, Farkassal együtt Lackner Kristóf mellett a város legjelentősebb polgárai. 1633 után Farkas fia, Vilmos is bekerült a belső tanácsba, és mindhárman többször viselték a polgármesteri címet; 1636–37-ben éppen az ifjabb Erhard. Vö. HCS, 53., 57., 83. *Házi Jenő*: Soproni polgárcsaládok, 1535–1848. 1–2. köt. Budapest, 1982. (a továbbiakban: Házi: Soproni polgárcsaládok), Nr. 185.

már, akik hajlottak az engedelmességre. Külön levélben igyekezett jobb belátásra bírni a polgármestert – korábbi lakompaki tárgyalásaikra utalva.⁶⁸

A város és a nádor azonban egyelőre nem jutott dülőre egymással. A soproniak küldöttsége – a polgármester, a bíró és két polgár – 1636. július 18-án kereste fel ismét Esterházyt, de érvelésükre a nádor újabb sürgető levéllel válaszolt.⁶⁹ A magisztrátus a patthelyzetet érzékelve és időnyeres céljából a királyválasztó birodalmi gyűlésre, Regensburgba tervezett követséget II. Ferdinándhoz. Tervükről azonban Draskovich a kelleténél előbb értesült, így még időben megette az óvintézkedéseket: Lamormaini révén jelezte az uralkodónak a soproniak várható érkezését és szándékát. A város húzódozását a jezsuita rend iránti gyűlöletükkel magyarázta, de egyébként vendég-szeretökként jellemezte őket, akik az Ausztriából, Stájerországból és Morvaországból érkező (evangélikus) menekülteket befogadták, sőt, máshonnan jövő prédikátorokat is, csak a szerzetesektől tartanak.⁷⁰ Lamormainihez címzett külön levelében Draskovich Lippay kancellárt okolta a nehézségekért. Az ő számlájára írta ugyanis, hogy az első királyi parancsban a jezsuita rendet nem nevezték meg, amire a soproniak az érveiket, időhúzásukat építették. Draskovich szerint a polgárok Anton Wolfradt bécsi püspökben bíztak.⁷¹ Kérte Lamormainit, hogy beszéljen a kancellárral: ha a követség megérkezik, meg kell dorgálni őket.⁷²

A soproniak képviselőiben Zuanna Péter⁷³ és Schuller János⁷⁴ jelentek meg Regensburgban augusztus 11-én.⁷⁵ II. Ferdinánd ugyan elfogadta tőlük a

⁶⁸ Esterházy levele Sopron városhoz (1636. júl. 13., Kismarton), SVL, Lad. III. et C., fasc. I. 5., közli Horváth: A Soproni, 12. Esterházy levele Artner Erhardhoz (1636. júl. 13., Kismarton), SVL, Lad. III. et C., fasc. I. 4. Esterházy kísérelve Sopron városhoz (1636. júl. 13., Kismarton), SVL, Lad. III. et C., fasc. I. 3.

⁶⁹ Esterházy levele Sopron magisztrátusához (1636. júl. 19., Lakompak), SVL, Lad. III. et C. fasc. I. 6.

⁷⁰ Draskovich levele II. Ferdinándhoz (1636. aug. 2., Sopron) Lkv. 53–56. (fogalmazványa: Lkv., 51–52.)

⁷¹ Zuanna Péternek, a követség egyik tagjának testvére a bécsi püspök káplánja volt akkor. Vö. Szabady: Draskovich, 59. Anton Wolfradt (1581–1639) kölni polgárcsaládból származott, 1599-től a római Collegium Germanicum növendéke, 1601-ben belépett a ciszterci rendbe. Rómában megszerezte a teológiai doktorátust, majd pappá szentelték (1606). Khlesl bíboros korán felfigyelt tehetségére, beajánlotta II. Mátyásnak, így rövidesen Wilhering, majd – V. Pál pápa engedélyével a bencés rendbe átlépve – Kremsmünster apátja lett (1613). 1620-tól II. Ferdinánd tanácsosa, 1623–1630 az Udvari Kamara elnöke. 1631-től Khlesl utóda a bécsi püspöki széken, bíboros. Vö. Allgemeine deutsche Biographie. Bd. 55. Leipzig, 1910. 389–396. (Nádudvary György Árpád szócikke.) Wolfradt feltehetően volt ciszterci, majd bencés szerzetesként táplált ellenérzéseket a más szerzetesi vagyionokra épülő új jezsuita intézmények létrejötte iránt, Sopron esetében pedig az anyagi alap jó részét a volt ciszterci pornói apátság jelentette. Arról azonban nem számolnak be a források, hogy a bécsi püspök ténylegesen fellépett volna a soproni polgárok érdekében vagy a jezsuita kollégiumalapítás ellen.

⁷² Draskovich levele Lamormainihez (1636. aug. 2., Sopron) Lkv. 49., 58. (A címzés az 58. oldalra csúszott, közé más iratok vannak bekötve.)

⁷³ Zuanna Péter itáliai származású, apja az 1550-es években érkezett Magyarországra. 1623-tól polgár, 1633-tól belső tanácsos, később városbíró (1646–50), majd polgármester (1651–1653, 1657–1663), vö. Házi: Soproni polgárcsaládok, Nr. 12070.

⁷⁴ Schuller János 1612-től soproni polgár, 1623-ban nemességet kapott, 1642-ben külső tanácsos. Házi: Soproni polgárcsaládok, Nr. 9991. Valószínűleg már 1636-ban is külső tanácsosként vett részt a követjárásban.

⁷⁵ A soproniak regensburgi útjáról a városi tanácsülési jegyzőkönyvek vonatkozó kötetének egy bejegyzése számol be, amely a város szempontjából írja le az eseményeket, és a követjárásról az egyetlen forrásunk. SVL, Ratsprotokoll, 1636. (aug. 25.) 207–208. Ezúton szeretném megköszönni Oross Andrásnak, hogy a bejegyzések elolvasásában és értelmezésében segítségemre volt. A regensburgi követségre I. továbbá HCS, 45. Lkv. 71., Schwartz: Die Geschichte, 11.

konyhamester útján átadott jó borszőlőt és a szép őszibarackot, de a követeket nem fogadta személyesen. A polgárokat Lippay is megváratta, először 13-ára kaptak időpontot. A kancellár csodálkozását fejezte ki, amiért ilyen aprósággal keresték meg a királyt, és tájékoztatta őket, hogy az ügyről a jezsuitáktól már a nádor és ő maga is értesült. A soproniak – a kancellár kelletlen hozzáállását látva – a kegyesnek mutatkozó Hanns Jakob Khisl⁷⁶ főkamara útfőjén továbbították kérvényüket. Minthogy augusztus 17-ig, a következő vasárnapig nem tartottak több tanácsnapot, ekkor jelentek meg újra Lippaynál. Azonban hiába várakoztak rá délután 1-től 5-ig, mert Lamormaini, Weingartner⁷⁷ és más atyák társaságában időzött. Végül augusztus 18-án közölte velük Lippay, hogy panaszkodásra nincs okuk, a kívánt „fél házat” (a Kirchhaus épületét) adják át. Zuanna kérdésére, hogy hány jezsuitát akarnak Sopronba küldeni, a kancellár azt válaszolta, hogy 5-6-nál nem többet. A soproniak leszögezték, hogy a ház átadása esetén sem engedik, hogy a jezsuiták szélében építkezzenek, csak fölfelé nagyobbíthatják (magasíthatják) a házukat, más épületeket pedig nem adnak át. Emellett írásbeli uralkodói rendelkezést kértek, majd a Kirchhaus átadására felszólító paranccsal augusztus 25-ére értek haza.⁷⁸ II. Ferdinánd a nádort is tájékoztatta a követjárásról, átküldte neki kérvényüket, és kérte, távollétében se hagyja elhúzódni az ügyet – a város jogait ugyanis az alapítás nem sérti.⁷⁹ A történetekről Draskovichnak Lamormaini számolt be, aki a püspök kérésére írt Sumerecker provinciálisnak⁸⁰ is Dobronoki Sopronba küldése érdekében.⁸¹

A soproniak győzködése mellett ugyanis Draskovich arra is gondot fordított, hogy az általa hön óhajtott Dobronokit megszerezze az új rezidencia superiorául. Makacsul kitartott amellett, hogy a kollégiumalapítás csak az ő szerepvállalásával lehet sikeres. Miután korábban már a tartományfőnöktől és Lamormainitól is kérte, hogy engedjék Sopronba,⁸² ezúttal előjárójának, Forró rektornak írt. Szemére vetette, hogy a páter visszatartásával jobban késlelteti az alapítás ügyét, mint maga a városi tanács. A rendfőnök parancsára és a provinciális ígéretére hivatkozva kérte, küldje mielőbb Sopronba – Nagyszombatban a templom nagyrészt már úgyis felépült.⁸³ Dobronokinak címzett levelében is elpanaszolta,

⁷⁶ Hanns Jakob Khisl (1565–1638) II. Ferdinánd valóságos titkos tanácsosa és főkamara, a császárt minden koronázásra és birodalmi gyűlésre nagy külsőségek közepette kísérte el. Vö. *Wissgrill, Franz Karl–Odelga, Karl von: Schauplatz des landsässigen Nieder-Oesterreichischen Adels vom Herren- und Ritterstande von dem XI. Jahrhundert an, bis auf jetzige Zeiten.* Bd. 5. Wien, 1804. 105–106. A Ratsprotokoll „*Ihr Excellenz Herrn Graf Kisel*”-ként említi.

⁷⁷ Joannes Weingartner (1593–1641) cseh jezsuita, 1627–1638 II. Ferdinánd udvari hitszónoka. Lukács: *Catalogi* II., 785.

⁷⁸ II. Ferdinánd parancslevele Sopron városhoz (1636. aug. 18., Regensburg), SVL, Lad. III. et C. fasc. I. 14. (eredeti), vö. Lkv., 69–70. (másolat). Hivatkozik rá: HCS, 44. Az uralkodói, majd az ezt követő nádori parancsokat a belső tanácsban ugyan rövidesen, szept. 1-én felolvasták, de az ügy hordereje miatt a döntést a polgárok közössége (külső tanács) elé utalták. Vö. SVL, Ratsprotokoll, 1636. (szept. 1.) 209.

⁷⁹ II. Ferdinánd levele Esterházyhoz (1636. aug. 18., Regensburg) Lkv. 65–68. Hivatkozik rá: HCS, 45.

⁸⁰ Michael Sumerecker (1580–1647), krajnai származású német jezsuita, 1635–1638 osztrák tartományfőnök. Lukács: *Catalogi* II., 762–763.

⁸¹ Lamormaini levele Draskovichhoz (1636. aug. 20., Regensburg) Lkv. 61–64.

⁸² Draskovich levele Sumereckerhez (1636. aug. 26., Sopron) Lkv. 71–74., tartalmára utal: HCS, 45.

⁸³ Draskovich levele Forró Györgyhez (1636. aug. 16., Sopron) Lkv. 75–76., tartalmára utal: HCS, 46.

hogy a rektor a provinciális utasítása ellenére tartóztatja őt Nagyszombatban, holott Sopronban nagyobb szükség lenne rá. Az utóiratban már-már rendelkezett leendő „beosztottjával”: menjen Bécsbe, hogy a házi és a liturgikus felszereléseket megvásárolja, majd siessen Sopronba a polgárok által javasolt feltételek meghallgatására.⁸⁴

Az alapítás első szakaszában az erővonalak és a felek érvrendszerének főbb pontjai is kirajzolódtak. Draskovich, Esterházy és az uralkodó érvelése szerint a jezsuiták letelepítése, minthogy nem a város tulajdonában lévő birtokon történik, nem sérti érdekeiket, privilégiumaiknak nem mond ellent, sőt, magának a városnak is előnyére válna. Ráadásul – a nádor augusztus végi levelének kissé nyakatekert okfejtése szerint – ellenérveiket az is hatástalanítja, hogy az ország törvényeinek sem mond ellent az iskola felállítása, mert ezek értelmében az összes felekezetnek a katolikusok sérelme nélkül kell lenniük, az viszont a sérelmükre válna, ha nem lenne Sopronban iskolájuk.⁸⁵

A soproni városigazgatásban ekkoriban vezető szerepet töltött be az evangélikus patriciusokból álló elit, amely a hatalmat a tizenkét belső tanácsosi tisztség birtoklása és a huszonnégy tagú külső tanácsnak mint végrehajtó szervének a kijelölése révén tartotta a kezében.⁸⁶ A külső tanács helyett a választópolgárság döntéshozatali és tanácskozási szerepe a nőtt meg, amely az esküdt polgárokkal főképp külső veszélyek (háború, járvány) vagy a város belső nehézségei esetén tárgyalt. A város érdekében tehát stratégiai döntést a polgármester, Artner Erhard és a városbíró, Zuanna János Mária Menyhért⁸⁷ vezetésével a tanácsurak hoztak, akik a polgárok közösségének a véleményét is kikérték. A tanácsstagoknak a jezsuita gimnázium felállításával kapcsolatos ellenérveit jól summázza az a datálatlan levelük, amely szintén ekkoriban keletkezhetett. E szerint ők maguk állítanak fel katolikus iskolát, de a kijelölt épületeket – mivel az egyik a Krisztus Teste Confraternitás, a Kirchhaus pedig a Szent Mihály-plébánia használatában van – semmiképp sem adhatják át, ráadásul ezek a város legmagasabb pontján lévén alkalmatlanok is iskolának, mert ellenséges kézbe kerülésük az egész városra nézve nagy veszélyt jelentene. A közösség félelmét jól tükröző érvek mellett legfontosabb hivatkozási alapjuk a város kegyúri jogának, és – általánosságban véve – privilégiumainak tiszteletben tartása volt, végső eszközük pedig az időnyerés: legalább az uralkodó Regensburgból való visszatéréseig adjon a nádor haladékat.⁸⁸

⁸⁴ Draskovich levele Dobronokihoz (1636. aug. 16., Sopron) Lkv. 77., utal rá: HCS, 49. Vö. Szabady: Draskovich, 60.

⁸⁵ „*Intiűk azért keg[yelme]teket szeretettel, hogi tovább való quaestioban semmi uton ne[m] vivé[n] a dolgot, alkalmztassa mingiárt magát.*” Esterházy levele Sopron városához (1636. aug. 27., Pozsony), SVL, Lad. III. et C. fasc. I. 7.

⁸⁶ A soproni külső tanácsstagokat 1530 óta nem a város közössége (a polgárok összessége) választotta, hanem a belső tanács nevezte ki. *Tirnicz József*: Sopron szabad királyi város külső tanácsa 1526–1711. In: Tanulmányok a magyar helyi önkormányzat múltjából. Szerk. *Bónis György–Degré Alajos*. Budapest, 1971. 54.

⁸⁷ Zuanna János Mária Menyhért (1570 k.–1647 u.) ügyvéd, 1598-tól polgár, 1619-ben Vormund, 1622-től belső tanácsos, 1635–1641 között városbíró. Házi: Soproni polgárcsaládok, Nr. 12074.

⁸⁸ Sopron város levele Esterházyhoz (s.d., 1636. aug. vége?) Lkv. 135–138.

Dobronoki György első soproni tartózkodása

Az 1636 májusától augusztusáig tartó előkészületek idején a jezsuiták részéről tevételes szerepe csak a tartományi és rendi vezetésnek volt. Az alapítás következő szakaszában azonban az eddig kétoldalú tárgyalások háromtényezőssé bővültek. A társaság képviselőjében Dobronoki, mint a soproni rezidencia első kinevezett superiora volt jelen az intézményalapítás feltételeinek véglegesítésekor, és a társaságnak juttatott ingatlanokat is ő vette át. Társául a provinciális Marcus Noeliust jelölte ki, akinek – mint a tartomány megválasztott római procuratorának – később a Sopronban látottakról a rendfőnököt kellett tájékoztatnia.⁸⁹

A kijelölt páterek szeptember 3-án Nagyszombatból Pozsonyba mentek, hogy másnap felkereshessék a nádort.⁹⁰ Közben Sumerecker, Draskovich és Esterházy sűrű levelezésben álltak. A provinciális tájékoztatta a püspököt, Dobronokit milyen nehéz-ségek árán tudta a soproni rezidencia számára megszerezni – előljárói Felső-Magyar-országra szánták –, egyúttal kérte, hogy egy hét elteltével küldje vissza hozzá a két atyát, hogy beszámolójuk ismeretében dönthessen az új alapítványról.⁹¹ Draskovich a tartományfőnök jóindulatát megköszönve újra leírta, hogy Dobronoki a siker kulcsa, mert csak ő képes a városbeliekkel szót érteni, aki „tudja utánozni a kígyó okosságát és a galamb egyszerűségét, tud új kollégiumot alapítani, és mindenkit mágnesként magához vonzani”, érkezését pedig már ki is hirdette a városban.⁹² Ha Forró ismerné a soproni helyzetet, ő sem akadályozná a páter odaküldését. Időközben a két jezsuita a nádorral együtt Kismartonba ment, ahonnan Dobronoki megüzente a püspöknek, hogy még nem értek Sopronba.⁹³

Szeptember 5-én folytatódtak az előkészületek. Draskovich nagyon türelmetlen volt, bosszantotta a soproniak újabb kifogása. Ők ugyanis a jezsuitáknak Pozsony városával kötött szerződését tekintették mintának, amelynek pontjait kérésükre a püspök másolatban korábban megszerezte, de ezúttal újabb, hiteles másolatot kértek. Draskovich a tárgyalások és az iskolakezdés elhúzódtásától tartva kérte Esterházyt, hogy Dobronoki Sopronba küldésével ne várja meg a feltételek véglegesítését, mert így Mindenszentekre

⁸⁹ Vö. HCS, 49. Marcus Noelius (1584–1639), osztrák jezsuita, 1633–1636 között a steyer kollégium rektora. Lukács: Catalogi II., 691. A szeptember 3–14. közötti eseménysor az alapítás döntő időszaka volt, amelyről kivételesen gazdag forrásanyag áll rendelkezésünkre, így a szerződéskötéshez vezető út szinte óráról órára rekonstruálható. Dobronoki naplófeljegyzései, illetve az utólag megírt historia domus mellett a Sopron város levéltárában található levelezésanyag képezik a fő forrásbázist. A kismartoni tárgyalásokról l. Schwartz: Die Geschichte, 12–15., Szabady: Draskovich, 61–64.

⁹⁰ Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 3.) Lkv. 103. Vö. HCS, 49.

⁹¹ Sumerecker levele Draskovichhoz (1636. szept. 3., Nagyszombat) Lkv. 89–90.

⁹² Draskovich levele Sumereckerhez (1636. szept. 3., Sopron) Lkv. 85–88., „*Tam gravia principia viro gravissimo indigent, qui cum pertinavissimus et nomen Jesuitae plane exhorrentibus et exerrantibus, hominibus agere noverit, serpentisque prudentiam ac simplicitatem columbae imitari; qui novum collegium fundare omnesque ad sese magnetis instar attrahere sciat. [...] et eo magis patris Dobronoki praesentia requiritur, quem certo venturum omnibus promulgavi. Falli aut fallere non debeo.*” Lkv., 85., 86.

⁹³ Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 4.) Lkv. 103. Vö. HCS, 49. Az eseményeket Dobronoki nagyszombati diáriumban is rögzítette: Diarium, 43v–44r.

sem kezdődhet meg a tanítás.⁹⁴ A soproniak aznap küldöttségük útján magától a nádortól is kérték a pozsonyi feltételek autentikus (pecsétes) másolatát.⁹⁵ Esterházy – óvatosabb lévén – a szerződéskötetést tartotta elsődlegesnek, ezért másnapra a soproniak hattagú küldöttségét kérte Kismartonba.⁹⁶ A történetekről valószínűleg a püspöknek is üzent, aki válaszul megküldte a pozsonyi pontokat neki is, azzal a kitételrel, hogy azok nem illeszkednek teljesen a soproni helyzethez, ezért a tárgyalások előtt szeretne ő is beszélni vele.⁹⁷ Dobronokit külön levélben üdvözölte és kérte, hogy hagyatkozzék a nádorra, amint ezt ő maga is teszi.⁹⁸

Az első komoly tárgyalásra 7-én, Kismartonban került sor.⁹⁹ A soproni küldöttek között a polgármester és a bíró mellett Zuanna Péter¹⁰⁰ belső tanácsos, a külső tanácsból pedig Arthofer György,¹⁰¹ Weinberger Zakariás¹⁰² és Fuchs Ulrik¹⁰³ voltak jelen.¹⁰⁴ Esterházy a soproniak súlyosnak ítélt feltételeit hallva várakozásra kérte őket, hogy a pontokat a két jezsuitával együtt átdolgozassák. Az ebédre Kismartonba érkező Draskovichcsal történt egyeztetés után a soproniaknak átadták a társaság számára is elfogadható „conditiones limitatae”-t, hogy másnap a tanácsban olvassák fel és fogadtassák el.¹⁰⁵

A két jezsuita másnap érkezett első alkalommal Sopronba.¹⁰⁶ Eörsy Zsigmond kísérté el őket a nádor képviselőjében, aki újabb, saját kezű levelében kérte – úgymond – a város kiváltságait és a társaság becsületét sem sértő feltételek elfogadását és a két vitás (a Kirchhaushoz tartozó) szülő átengedését.¹⁰⁷ Esterházy már kismartoni tárgyalásukkor is hangsúlyozta, hogy a jezsuitákkal szembeni

⁹⁴ Draskovich levele Esterházyhoz (1636. szept. 5., Sopron) Lkv. 121–122.

⁹⁵ Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 5.) Lkv. 103. Vö. HCS, 49., Diarium, 44r.

⁹⁶ Esterházy levele Sopron város küldötteihez (1636. szept. 5., Kismarton) SVL, Lad. III. et C. fasc. III. 85.

⁹⁷ Draskovich levele Esterházyhoz (1636. szept. 5., Sopron) Lkv. 115–118.

⁹⁸ Draskovich levele Dobronokihoz (1636. szept. 5., Sopron) Lkv. 123–124.

⁹⁹ Szept. 6-án a küldöttség ugyan megjelent Esterházynál, de a nádor a két jezsuitával fraknoi várába kocsizott, és csak estére értek vissza. A soproniakat így aznap nem is fogadta. Vacsorára csatlakozott hozzájuk Eörsy Zsigmond is. Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 6.) Lkv. 103. Vö. HCS, 50., Diarium, 44r.

¹⁰⁰ A historia domus Zuanna Péter Menyhértként említi, feltételezésem szerint azonos a Regensburgba küldött Zuanna Péterrel. A historia domus szerint Zuanna Mária János Menyhért fivére. HCS, 53.

¹⁰¹ Arthofer György nemes, győri polgár, kereskedő, 1631-től soproni polgár, később – már a kismartoni tárgyalások idején is – a külső tanács tagja és Vormund. Házi: Soproni polgárcsaládok, Nr. 178.

¹⁰² Weinberger Zakariás kereskedő, 1624-től polgár, 1637-től belső tanácsos. Házi: Soproni polgárcsaládok, Nr. 11345.

¹⁰³ Fuchs Ulrik soproni születésű kereskedő, 1615-től polgár, később megyei esküdt. Házi: Soproni polgárcsaládok, Nr. 5193.

¹⁰⁴ A küldöttek felsorolását l. HCS, 53.

¹⁰⁵ Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 7.) Lkv. 103. Vö. HCS, 50., Diarium, 44r.

¹⁰⁶ Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 8.) Lkv. 104. Vö. HCS, 54., Diarium, 44v.

¹⁰⁷ Eörsy Zsigmond Esterházy familiárisi körének egyik kulcsfigurája volt, akit a nádor 1637-ben Sopron megyei alispánná választott, majd jelentős diplomáciai feladatokkal bízott meg. Nagy szerepe volt a nádor és a szabad királyi város kapcsolatának normalizálásában, kölcsönösen elfogadóvá tételében. A jezsuita kollégiumalapítás során Esterházy megbízottjaként a várossal folytatott tárgyalásokat nagyrészt ő bonyolította le, Sopronban mindig ő képviselte a főispánt. Esterházy ezt a megbízatását Eörsy alispánválasztása előtti próbatételnek szánta. Alispánválasztásról l. Hiller: Politikai környezetváltozás. A korszak alispánjainak familiárisi kapcsolatairól l. *Dominkovits Péter*: Főúri familiárisok. Sopron vármegye alispánjai a 17. században. In: *Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16–17. században*. Szerk. G. Etényi Nóra – Horn Illikó. Budapest, 2005. 511–529.

félelmük és ellenszenvük alaptalan; levelében ismét kiemelte, hogy a prédikátorok elmondásai alapján hamis képet alkotnak a páterekről, akikben kellemesen fognak csalódni, az engedelmességgel pedig az uralkodó tetszését is elnyernék.¹⁰⁸

A szerződéskötetést a soproniaknak még két napig sikerült elodáznuiuk. Ennyi haladékat eszközöltek ki Eörsytől, aki jelen volt szeptember 9-én délelőtt a városházán tartott tanácskozásukon. Artner Erhard, akit másnap reggel maguk a jezsuiták is felkerestek, aznap a nádorhoz készült.¹⁰⁹ Esterházyval való újabb egyeztetéséről ugyan nem tudunk, de a nádornak a polgármesterhez címzett levele újra kérte a soproniakat az uralkodónak való engedelmességre.¹¹⁰ A várakozás idejét a két jezsuita a helyszín és a környék megismerésével töltötte. Szeptember 9-én délelőtt a számukra kijelölt házakat tekintették meg, amelyeket Dobronoki alkalmasnak talált, délután pedig Draskovichcsal Bánfalvára látogattak, ahol megnézték a volt pálos templomot, másnap pedig a püspökkel ebédeltek Fertőrákoson.¹¹¹

A tárgyalások szeptember 11-én zárultak le a szerződés megkötésével. A soproni követség már korán reggel megérkezett Kismartonba, és átadta Esterházynek az átdolgozott pontokat. A nádor ezután külön tárgyalt Draskovichcsal és Dobronokival, akik 6-7 helyen módosították a szöveget. A soproniakkal való újabb egyeztetés után délután 2-re véglegesítették a feltételeket, majd Esterházy megerősítette a szerződést, kérésére a soproniak szóban is megerősítették, hogy átadják az említett házakat és tartozékaikat, Dobronoki pedig a társaság nevében elfogadta a javakat, és köszönetet mondott a nádornak, Draskovichnak és a soproni polgároknak. Egyúttal kérte, hogy a nádor mindkét fél számára állíttasson ki hiteles oklevelet, és hogy a birtokba iktatásuk már másnap történjék meg. Dobronokinak a polgármesternél még azt is sikerült elérnie, hogy a Kirchhaushoz tartozó egyik szőlőt már azévből a jezsuiták szüretellessék le.¹¹²

A lényegében már szeptember 7-ére kialakított, de csak négy nap múlva elfogadott feltételek határozták meg a társaság soproni működésének kereteit. A

¹⁰⁸ Esterházy levele Sopron városhoz (1636. szept. 8., Kismarton), SVL, Lad. III. et C. fasc. I. 8. (eredeti) Lkv. 131–133. (másolat).

¹⁰⁹ Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 9.) Lkv. 104. Vö. HCS, 54., 44v., Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 10.) Lkv. 104., vö. Diarium, 44v.

¹¹⁰ Esterházy levele Artner Erhardhoz (1636. szept. 10., Kismarton), SVL, Lad. III. et C. fasc. I. 9. Esterházy hangsúlyozta, hogy ő maga is a soproniak javát keresi, emellett saját érdeke is volna az ügy sikere, mert „... az egész papság mind oli suspicioval vagion hozzám mintha nem faveálnék nekik, ki chak onnan vagion, hagi mindeneknek az eo igassagokat s immunitasokat is oltalmazom a meniere lehet, s nem viselhetek tekintetet”. A nádor Draskovich további türelmét is kérte. Esterházy levele Draskovichhoz (1636. szept. 10.) Lkv. 127–130.

¹¹¹ Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 9.) Lkv. 104., vö. HCS, 54., Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 10.) Lkv. 104., vö. Diarium, 44v. Fertőrákoson Dobronoki megnézett egy malmot, amelyet a leendő kollégium számára – ha az megkapná – igen hasznosnak ítélt. Draskovich később feltehetően ennek a malomnak a beindításáról adott hírt az akkor már Nagyszombatban tartózkodó Dobronokinak. Lkv., 185.

¹¹² Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 11.) Lkv. 104–105. Vö. HCS, 56., Diarium, 45r. A megegyezésnél jelen volt a nádoron, a püspökön és a két jezsuitán kívül Simándi István csornai prépost és erdélyi püspök, illetve Megyery Zsigmond is, – szintén Esterházy familiárisa, vö. Hiller: Politikai környezetváltás, 17. – aki vacsorára Dobronokit és Draskovichot is vendégül látta.

szerződéskötés – a korabeli magyarországi kollégiumalapítások elmaradhatatlan aktusa – biztosítékot jelentett a felek számára: az alapító (főpapa) az átadott egyházi javakat általában a törvényi tiltás megkerülésével így bocsáthatta a társaság használatába, ezekről azonban korábbi birtokosaiknak vagy haszonélvezőiknek – Győrben például a káptalannak, Pozsonyban és Sopronban pedig a városnak mint kegyúrnak – le kellett mondaniuk. A soproni tanács kezdettől fogva a pozsonyi szerződést tekintette irányadónak, a közeli város ugyanis szintén evangélikus vezetésű szabad királyi város volt, így privilégiumai és érdekei is hasonlóak voltak.¹¹³ Főbb különbségként azonban azt is számba kell venni, hogy amíg Pozsonyban az érsek és az uralkodó, addig Sopronban a győri püspök és a nádor vállalta az alapítás tényleges megvalósítását. Emellett Pozsonyban a helyi káptalan miatt a megegyezésben többféle érdeket kellett egyeztetni, míg Sopronban a harmadik „tényező”, a jezsuitáknak szánt egyházi javak élvezőjét, Nyéki Vörös Mátyást könnyebben lehetett kárpótlás fejében lemondásra bírni.¹¹⁴

A soproniakkal 1636. szeptember 11-én megkötött szerződés pontjai a következők voltak:¹¹⁵

1. A jezsuiták a megnevezett két javadalmon kívül semmilyen címen vagy ürüggyel nem szerezhetnek más javakat (házat, szőlőt, egyéb birtokot) a város joghatósága alatt álló területen.
2. Ha a társaság végleg elhagyná Sopront és a kollégium feloszlana, a javadalmak birtokjoga eredeti állapotába kerüljön vissza.
3. A város és a magisztrátus a kollégium felállításának és fenntartásának költségeihez semmivel sem járul hozzá, a terheket az alapító püspök viselje.

¹¹³ A pozsonyi szerződés szövegét idézi, illetve utal rá Dobronoki: Lkv., 113., 121–122.

¹¹⁴ A pozsonyi jezsuita kollégium alapítástörténetét l. *Dénesi Tamás*: Missziótól a kollégiumig. (Jezsuiták Pozsonyban 1635-ig). Magyar Egyháztörténeti Vázlatok. Regnum. 1998. 3–4. sz. (a továbbiakban: Dénesi: Missziótól a kollégiumig), 87–97.

¹¹⁵ A soproni feltételek változásait, kialakulását Dobronoki a Leveleskönyvben dokumentálta, ezek azonban datálás nélkül maradtak fenn, az egyes változatok közötti eltérések feltárása külön filológiai munkát igényelne. Ezúttal csak kollégiumalapítás szempontjából legfontosabb végleges szövegváltozatot ismertetem. A korábbi szövegváltozatok általam rekonstruált sorrendje a következő: 1.) Dobronoki pontokba szedett javaslat a szerződésre (1636. szept. 7.) Lkv. 139–142. 2.) az előbbi tisztázata a nádor nevében szóló bevezetővel, 13 pontba szedve (a későbbi végleges változattól eltérő szöveggel, illetve sorrendben) Lkv. 143–146. 3.) Sopron város előterjesztése az épületek átadásának feltételeiről (fogalmazvány, elképzelhető, hogy Dobronoki javaslatánál =1.) korábbi) Lkv. 147–150. 4.) a soproniak által átdolgozott előterjesztés fogalmazványa (1636. szept. 10.) Dobronoki (szept. 11-re datálható) sajátkezü javításaival (nincs pontokba szedve; a legfontosabb módosítás – a faizás joga – Dobronoki beszúrása) Lkv., 159–160., 165–166. 5.) az előbbi fogalmazvány tisztázata (szintén nincs pontokba szedve; a nádor udvarában 1636. szept. 11.) Lkv., 161–164. A végleges szerződés szövege: Esterházy oklevele a Sopron városával kötött szerződésről a jezsuiták beengedésének feltételeiről (kelt 1636. szept. 11., valójában 12-én kiadva), SVL, Lad. III. et C., fasc. I. 16. Ennek tartalmát Dobronoki (a 4–5. példány alapján) szinte szó szerint idézi: HCS, 50–52. Az oklevelet III. Ferdinánd 1637. dec. 31-én királyi privilégium formájában kiadta (ebben átírta a nádori oklevelet és a klauzulában egy kiegészítést tett, l. lejjebb), SVL, Lad. III. et C., fasc. III., 69. (ezen a jelzeten az eredeti oklevél mellett három másolat is megtalálható). Az oklevél szövegét közli: Póda: A soproni kath. „parochia”, 93–95., Horváth: A Soproni, 13–16. A szerződést pontokba szedve kivonatolom, Dobronoki beosztása szerint, ugyanis a historia domusban ezekre a sorszámokra hivatkozva utal a szerződés pontjaira, vö. HCS, 52–53. A szerződés pontjait ismerteti: Szabady: Draskovich, 64., Schwartz: Die Geschichte, 13–14.

4. A jezsuiták beengedésével a város előjogai és az iskolákra, templomokra, javadalmaikra és javadalmas házakra vonatkozó kegyúri joga semmiféle kárt ne szenvedjen.
5. A soproni szőlőkből nyert borukon kívül a jezsuiták bort nem adhatnak el. Az épületekhez tartozó szőlőkből nyert borukat hordókban eladhatják, de azokba a város a szokott módon süttessen billogot.
6. Ha a kollégium saját szükségére bort vagy sört akarna behozni a városba, ehhez a magisztrátus előzetes engedélyét kell kieszközölnie. Ezt a város nem fogja megtagadni.
7. A kollégium tűzifáját a város nyilvános erdejéből a többi polgárhoz hasonlóan elhozhatja. Más erdőkből csak a tanács engedélyével.
8. Ha a kollégium ajándékozás vagy végrendelet révén valami javadalmat kapna, az árával elégedjék meg.
9. Az épületeiket csak úgy építhetik át, rendezhetik be, hogy a szomszédoknak vagy a város közösségének ebből semmi kára ne legyen. Nem nyithatnak új kaput a külső városfalon.
10. A polgárok fiait betöltött 16. életévük előtt a társaságba nem lehet felvenni.
11. Semmilyen kiváltság vagy engedély, amit az atyák a császártól kieszközölnek, a város jogaival vagy kiváltságaival nem ellenkezhet.
12. Ha a jezsuiták beengedése miatt a várost a magyar országgyűlés vagy más (perben) megtámadná vagy elmarasztalná, a város az uralkodó védelmét élvezze.
13. Ezeket a pontokat ne csak nádori, hanem uralkodói pecsét alatt is állítsák ki a nagyobb érvény és jogbiztonság érdekében.

A soproni és pozsonyi pontokból kirajzolódnak azok a feltételek, amelyek a városok számára a legfontosabbak voltak.¹¹⁶ Ezek: a jezsuiták terjeszkedésének tiltása (1., 8. – A); a város kegyúri és más jogainak (4., 11. – C) valamint a polgárok érdekeinek védelme (9.); a város gazdasági érdekeinek, előjogainak védelme – a borkimérés és ellenőrizetlen borbehozatal tilalma (5., 6. – E); valamint, hogy a kollégium feloszlása esetén az eredeti birtokviszonyok álljanak vissza (2. – D).¹¹⁷ A soproni alapítás többi pontja részben szintén a város védekezésének része (3., 13.), részben pedig az együttélést szabályozó kitétel. A 7. ponttal kapcsolatban egyébként Dobronoki a naplójában megjegyezte, hogy a tűzifa beszerzésének

¹¹⁶ A soproni szerződés mintáját adó pozsonyi feltételek főbb pontjai a következők voltak: A) II. Ferdinánd ne vásároljon házakat, elégedjék meg a főtemplom melletti iskolával és a vele szomszédos örkanonoki házzal, amelyeket a város kész átadni. B) A város átengedi a káptalannak a Szent Miklós javadalmas házat az örkanonoki ház helyett kárpótlásul. C) A város szabadságait, előjogait, kegyúri jogát ne sértsek a jezsuiták – az egyházi épületek és a Szent Márton-plébániatemplom tekintetében se. D) Ha valami okból a kollégium feloszlana, az átengedett épületek tulajdonjoga a városra száll vissza. E) A kollégium nem mérhet ki bort (nem nyithat kocsmát), saját használatukra is csak a magisztrátus engedélyével hozhatnak bort a városba. F) A város előjogaiból, szabadságaiból nem enged. Vö. Dénesi: Missziótól a kollégiumig, 96. A szerződés másolatát Dobronoki gyűjteménye is tartalmazza: Lkv., 115–118. (A szerződés tartalmát magam szedtem pontokra és jelöltem betűkkel a soproni feltételekkel való könnyebb összehasonlítás kedvéért.)

¹¹⁷ Az utolsó kitétel nem soproni és pozsonyi sajátosság volt, hanem a hazai alapításoknál jellemzően az alapító érdekeit védte, vö. pl. a homonnai és a győri alapítás feltételeivel. Lukács–Molnár: A homonnai, 106.; Acsay: A győri, 23–24., Kádár: A jezsuiták, 22.

kérdésében nagy vita támadt, amit végül sikerült rendezni.¹¹⁸ Azt nem említi, hogy ez az ő elképzelése szerint történt – ezt a szerződés alapján feltételezhetjük, ugyanis sikerült a jezsuitáknak elérni, hogy a legegyszerűbb módon szerezhessenek fát, amely végső soron a város rovására történt. A tanács felülkerekedését jelzi azonban a 10. pont, amely ugyan csupán a polgárok fiaira vonatkozott, de egyben azt az elszántságot is tükrözte, amellyel az evangélikus városvezetés elhatárolódott a jezsuitáktól, és előrevetítette az új kollégium látogatását tiltó városi szabályozásokat is. Külön figyelmet érdemel a jezsuiták (anyagigazdasági) terjeszkedését gátoló 1., 5., 6. és 8. pont, ugyanis ezek módosítására komolyan törekedtek a rendtagok, mégsem érték célt – a város ezekből nem engedett. E feltételekről Esterházy egyébként megjegyezte, hogy nem érdemes feszegetni őket, mert még eljön az idő, amikor sokkal könnyebben el lehet érni megváltoztatásukat.¹¹⁹

A kollégiumalapítás első szakasza a szerződéskötéssel lezárult. A nádor ezzel teljesítette az uralkodói megbízatást, így szeptember 12-én Pozsonyba távozott. Oklevelét még aznap felolvasták a tanács és a polgárok közössége előtt, amely értelmében a jezsuiták kérték azonnali birtokba iktatásukat. A tanács azonban arra hivatkozva, hogy a nádor pecsétjével megerősített oklevél még nem érkezett meg, és hogy az átadandó épületekből sem lehet olyan hirtelen kiköltöztetni a lakókat (akik között egy gyermekágyas asszony is volt), elhalasztotta az épületek átadását. A délutánt Dobronoki és Noelius Káldy Mihály soproni plébánossal¹²⁰ együtt Lakompakon töltötték. Mire estére visszaértek, a nádori pecséttel ellátott oklevél is megérkezett.¹²¹

A városi kegyuraság alatt álló Kirchhaust végül másnap reggel Artner Erhard polgármester és két szenátor egy latin nyelvű beszéd keretében adta át.¹²² A jezsuiták részéről Dobronoki fogadta el a javadalmat, megköszönte, és kérte a tanácsot, hogy tartsa meg a társaságot jóindulatában. Az átadásnál Káldy és Ramocsaházi Pál, a győri püspök jószágigazgatója is jelen volt. Dobronoki ezen a napon mondta az első misét az alapító Draskovichért a ferences templomban, délután pedig új szülőiket látogatták meg a plébános kíséretében.¹²³ Draskovich örömmel adta hírül Sumereckernek a soproniakkal való megegyezés tényét, de sajnálatát fejezte ki, hogy Dobronoki csak húsvétig maradhat. A provinciálistól jó német szónokot is kért.¹²⁴

¹¹⁸ Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 11.) Lkv. 104–105.

¹¹⁹ Vö. HCS, 52–53.

¹²⁰ Káldy Mihály pozsonyi kanonok majd soproni plébános (1623–1638), pápoci perjel majd győri olvasókanonok (1638-tól), később haláláig (1641-ig) győri nagyprépost. Vö. Bán: Sopron, 153., *Bedy Vince: A győri székeskáptalan története*. Győr, 1938. 415., Payr: A soproni evangélikus egyházközség, 305–306.

¹²¹ Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 12.) Lkv. 105–106. Vö. HCS, 56., Diarium, 45r.

¹²² A két tanácsos Stockinger Gábor és Vogel János voltak. Vö. Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 13.) Lkv. 106. Előbbi 1620-ban lett polgár, 1630-tól a belső tanács tagja. II. Ferdinándtól 1635-ben nemességet kapott. Házi: Soproni polgárcsaládok, Nr. 10627. 1635–1641 a Szent Mihály-templom templomatyja, ami megtisztelő és nagy anyagi felelősséggel járó megbízatás volt. Vö. Házi: Soproni polgárcsaládok, 35. Vogel János nemes, pozsonyi származású, 1628-tól soproni polgár, 1633-tól belső tanácsos. Házi: Soproni polgárcsaládok, Nr. 4929.

¹²³ Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 13.) Lkv. 106. Vö. HCS, 56–57., Diarium, 45r–45v.

¹²⁴ Draskovich levele Sumereckerhez (1636. szept. 13., Sopron) Lkv. 91–91.

Dobronoki superiori hivatalának teljes felelősségével kezdett bele az új kollégium alapjainak lefektetésébe. A Kirchhaus átvétele után felmérte az épületek állapotát, a szükséges teendőkről pedig részletes listát készített Draskovichnak. Memoriáléja szerint az iskola számára szükségesek padok, katedrák, kályha, ablakok és zárható ajtók. A hat rendtag leendő szobáiba asztalok, ágyak, székek, megfelelő ablakok és ajtók szükségesek. Téglapadlót kell építeni, a szobákba, tantermekbe és az étkezőbe pedig téglakályhákat. A refektóriumot ott kell kialakítani, ahol a borsajtó van, mellette legyen a konyha. A memoriálét küldték Bécsbe, hogy Hmira János¹²⁵ páter a rezidencia számára szükséges dolgokról mielőbb gondoskodhassék. Ő szerezzen kétszínű, ki- és befelé fordítható kazulákat és kifordítható antipendiumot, a két szónok számára bundákat, valamint két albát és oltárkendőket. A nádorral egyeztetni kell, hogy Sopronnyékről meszet és téglát szállíttasson az építkezéshez. A Krisztus Teste Confraternitas házához tartozó borsajtó maradjon ott a rezidencia számára, ne idegenítsék el. Szerezzenek be 25 hordót, a szürethez az alapító adjon edényeket. Szállítsanak a házakba egy társzekérnyi tűzifát. Egy kőműves hozza rendbe a konyhai kéményeket és a kandallókat, építse meg a padlót és alakítsa ki a közös helyiséget. Egy asztalos készítsen könyvespolcokat. A jelenleg a püspöki börtönbe zárt szakácsot engedjék ki, és bocsássák a rezidencia szolgálatára. Az alapító gondoskodik arról, hogy a Krisztus Teste Confraternitas tagjai a társaság házában bírt összes jogukról mondjanak le, és erről hiteles oklevelet állítsanak ki. A Keresztelő Szent János-templomnak és a keresztes javadalomnak a jezsuiták számára való megszerzését sürgezzék.¹²⁶

A memoriálé szinte teljes körű képet fest egy újonnan felállítandó rezidencia számára szükséges dolgokról. A renházban a szerzeteseknek külön szobáik és közös étkezőhelyük volt, amelyek mellett tantermek és egy közösségi terem is helyet kapott.¹²⁷ A superior a leendő könyvtárral és gazdasági feladatokkal éppúgy számolt, mint a liturgikus eszközökkel, vagy a rezidencia jogi alapjának biztosításával. Dobronoki jólétesültségének megdőbentő bizonyítéka, hogy a püspöki börtönben ülő szakács sem kerülte el a figyelmét, magabiztosságának jele pedig, hogy őt a rezidencia szolgálatára elkérte. A memoriálé bepillantást enged a „kollégiumalapító” Dobronoki munkamódszerébe, és Draskovich hozzáállását is igazolni látszik, aki mindenáron ragaszkodott a páter személyéhez.

A bízató kezdet után szeptember 14-én a jezsuiták Sopronból Pozsonyba távoztak.¹²⁸ Draskovich lelkendezve írta meg Lamormaininak a sikereket: a társaságot

¹²⁵ Hmira János (1596–1659), szláv jezsuita. 1636-ban a bécsi Pazmaneum rektora. Lukács: *Catalogi* II., 438., 621.

¹²⁶ Dobronoki memoriáléja Draskovich részére (1636. szept. 13.) Lkv. 173–176.

¹²⁷ Apor Péter 1648–49-es leírása alapján Bíró Vencel rekonstruálta a kolozsmonostori jezsuita renház belső kialakítását. Bár Dobronoki memoriáléja ehhez hasonló nem tesz lehetővé, fennmaradt a „régii kollégium”, az ún. Kolleum épületének egy 18. század végi alaprajza: Magyar Országos Levéltár (Budapest), Térképtár, S 12 Div. IX. No. 81., amely alapján annyi valószínűsíthető, hogy a közösségi terem és a konyha a földszinten, a tantermek nagyrészt az első emeleten, míg a pátterek szobái főképp a második emeleten lehettek. Bíró leírását l. *Bíró Vencel: A kolozsmonostori belső jezsuita renház és iskola Bethlen és a Rákóczy fejedelmek idejében.* Cluj–Kolozsvár, 1931., különösen 7–10.

¹²⁸ Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 14.) Lkv., 106. Vö. HCS, 63., *Diarium*, 45v.

beiktatták, a feltételek is kedvezőek, Dobronoki ugyan Nagyszombatba ment beszámolni, de siet vissza. A püspök kérte, Lamormaini tudassa a császárral a fejleményeket.¹²⁹

Dobronoki 15-én Pozsonyban Esterházyt látogatta meg, hogy a soproni helyzetről hírt adjon, majd még aznap továbbutazott Nagyszombatba.¹³⁰ Másnap Noeliusszal együtt az érseknél ebédeltek, aki időközben tudomást szerzett soproni kiküldetésük-ről és Dobronoki áthelyezésének tervéről. Ezt megtudva érseki tekintélyének teljes tudatában kijelentette, hogy ezt semmiképp sem fogja hagyni, hiszen a templom építése még nem fejeződött be.¹³¹ Sumerecker és Forró legszívesebben Felső-Magyarországra küldte volna Dobronokit a homonnai kollégium beindítására, viceprovinciálisi megbízással. Pázmány ezzel szemben egyértelművé tette, hogy nem tûri a páter elhelyezését, ha ezt jezsuita előljárói mégis megtennék, a társaság többé ne számítson tanácsaira vagy segítségére.¹³² Draskovich azonban a soproni rezidencia beindítását továbbra is egyedül Dobronoki révén látta lehetségesnek.¹³³ Maga Dobronoki az érsek hajthatatlanságát Draskovich iránti neheztelésével magyarázta. A provinciális hiába küldte Pázmányhoz Vitalis Pelliceroli¹³⁴ és Noelius atyákat, az érsek nem engedett.¹³⁵ Az alapítás ügye mégsem akadt meg teljesen: Dobronoki részletes beszámolója után a provinciálissal és Forróval megvitatták a soproni feltételeket, majd Rómába küldték, jóváhagyás végett.¹³⁶

* * *

¹²⁹ Draskovich levele Lamormainihez (1636. szept. 14., Sopron) Lkv. 157., 168. Vö. Szabady: Draskovich, 65.

¹³⁰ Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 15) Lkv. 107. Vö. HC, 63., Diarium, 45v–46r.

¹³¹ Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 16.), Diarium, 46r.

¹³² A historia domusból kiderül, hogy Sumereckert az is nyomasztotta, hogy az érsekkel akkoriban tárgyaltak a szatmárnémeti kollégiumalapításról, amely már a végéhez közeledett, és ez ügyben Pázmány éppen Dobronokit készült Bécsbe küldeni a császárhoz, hogy szerezzék meg tőle a Krisztus Teste-kápolna javainak a kollégium alapjául szánt szepesi prépostságba való inkorporációjához való hozzájárulást. Vö. HCS, 64. A szatmárnémeti kollégiumról I. Gyenis: Régi magyar, 47.

¹³³ Dobronoki visszajövetelét már szeptember 16-i levelében sürgette, I. Draskovich levele Dobronokihoz (1636. szept. 16., Sopron) Lkv. 177–180.

¹³⁴ Vitalis Pelliceroli (1577–1641), itáliai származású jezsuita, 1635–1641 Bécsben szolgált, 1637–1639 a provinciális sociusa volt. Lukács: Catalogi I., 748., Lukács: Catalogi II., 456., 474., 491.

¹³⁵ Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 19.), Diarium, 47r. Vö. HCS, 64–65. Az esetet leírja és magyarázza a Leveleskönyv egyik bejegyzésében: Lkv., 95. „*Acceptatis vineis, fundis, conditionibus a civitate praescriptis (quod anno 1636. 13. Sept. contigit) ego Tyrnaviam cum patre Marco redii, et coepi necessaria huic residentiae coemere, rediturus Sopronium. Agebat tunc cardinalis Tyrnaviae et intellecto meo abitu, prohibuit statim, ne abirem, et per patrem Vitale Pelliceroli ac patrem Marcum cum patre provincialis vellet eiusdem consensus obtinere ad meum abitum, respondit cardinalis, se non consentire, provincialem tamen manere in sua potestate de me libere disponendi, sed si faceret, nunquam se societati in ullis necessitatibus, vel auxilio vel consilio adfuturum. Nam aegerrime ferebat, quod contra suum suffragium dominus illustrissimus Draskovitius factus fuisset episcopus Jaurinensis. Sic ego mansi Tyrnaviae, usque ad mortem cardinalis et amplius etiam propter instantem dedicationem templi nostri Tyrnaviensis.*”

¹³⁶ Dobronoki naplóbejegyzése (1636. szept. 17.), Diarium, 46v. Dobronoki soproni superiorágának Pázmány általi ellenzése a tartományfőnök és a rendfőnök levelezésében is nyomot hagyott. Muzio Vitelleschi némi időbeli csúszással értesült az eseményekről, és a Michael Sumerecker által hozott döntéssel (Dobronoki helyett más superior kijelölésével) ő is egyetértett. Vö. Muzio Vitelleschi levelei Michael Sumereckerhez (1636. okt. 11., nov. 1., dec. 20., Róma), ARSI Austr. 5. I., 184., 194., 206.